

שרה שיפמן

ראיון וכתיבה : לאה רוזנברג

ניר עציון תשע"א-תשע"ג 2011-2012

תולדות משפחתי

שמי שרה, נולדתי בשנת תרפ"ו 1926 בצ'כוסלובקיה בעיירת המחוז חוסט. אני הבת הבכורה להורי אביגדור ורבקה יעקובוביץ'. אימי ע"ה, נולדה בהונגריה. שתינו נולדנו באותו בית ויתכן שאפילו באותה מיטה אבל בשתי מדינות שונות, מה שממחיש את התהפוכות הרבות שעברה אירופה באותן שנים.

נולדתי בבית סבי וסבתי מצד אימא, ינטל והרש וינגרטן. משמעות השם וינגרטן היא יצרני יין, אין לי מושג מה מקור השם, לא ידוע לי שמשפחתו של סבי מצד אימי עסקה באיזשהו שלב ביצור או במכירת יין.

סבי היה יבואן דגים מלוחים אותם הוא ייבא מגרמניה. העסק שלו היה גדול ומשגשג.

אימי רבקה ואחותה חנה נולדו להוריהן לאחר שכל אחד מהם היה נשוי קודם, עם ילדים משלו. שניהם התאלמנו מבני הזוג שלהם והחליטו להתחיל חיים חדשים.

משפחת וינגרטן הייתה משפחה מכובדת ונחשבה משפחה ברמה גבוהה, סבתא באה ממשפחה כפרית פשוטה. לא ברור לי איך הם הסכימו להינשא זה לזו, היה ביניהם פער גילאים. לסבי היו ילדים בוגרים כשהוא נישא לסבתי. לסבתי היו ארבעה ילדים קודם נישואיה לסבי. לא הכרתי את ילדיה מנישואיה הראשונים מכיוון שהם היגרו לאמריקה עוד לפני שנולדתי. היה מקובל אז שהצעירים חוסכים כסף על מנת לנסוע לאמריקה. שניים מהדודים האלה זכיתי להכיר אחרי שעליתי לארץ.

אימי ואחותה הן הבנות המשותפות מהנישואים השניים של סבי וסבתי.

סבתא ינטא צעם מי קנות'ה

העיירה שלנו הייתה תחת שלטון הונגרי עד למלחמת העולם הראשונה. במהלך מלחמת העולם הראשונה העיירה עברה לשלטון רומני אחר כך סופחה לצ'כוסלובקיה. אני כאמור נולדתי תחת שלטון צ'כי. שפת האם שלי היא יידיש אך דברנו שפות רבות: צ'כית, הונגרית ואפילו רוסית. מוצאו של אבי היה מרוסיה. סבי מצד אבי הוברח מרוסיה בעקבות גזירת הקנטוניסטים בה כפו על ילדים וביניהם גם יהודים, להתגייס לצבא הצאר. היהודים ניסו כמה שיותר להתחמק מהגזירה ביודעם שגיוס לצבא הצאר משמעו יציאה לשמד כי כפו על היהודים לטבול לנצרות, מי שסרב דינו היה מוות. זאת הסיבה בגינה הוברח סבי מרוסיה. הוא עזב את רוסיה כשהיה בן 13 בלבד והגיע לכפר בשם מייזן שם התמקם. סבי וסבתי נישאו במייזן שם אף נולדו ילדיהם וביניהם אבי, שהיה צעיר הילדים במשפחתו. משמעות השם יעקובוביץ' הוא בן יעקב. כנראה שלסבו של אבי קראו יעקב. לסבתי מצד אבא קראו טויבע. פרוש השם טויבע בתרגום מאידיש הוא יונה. לסבי מצד אבי קראו ישראל. לצערי לא זכיתי להכירם. אני לא זוכרת את כל שמות האחים של אבי. אני זוכרת שהיה אח אחד בשם לייב, אח בשם משה, אחות בשם רבקה, אחות בשם רייזל ואחות בשם גיטל.

בית הורי

אבי נשלח ללמוד בישיבה המפורסמת של הרב דושינסקי בחוסט. הוא הגיע לאכול בביתם של סבי וסבתי מצד אימי. באותם ימים היה מקובל שתלמידי הישיבה אוכלים את סעודותיהם אצל בעלי הבתים בעיירה, כך הוא הכיר את אימי והם נישאו.

אני כאמור הבת הבכורה. אחרי נולד אחי שנקרא שרול הרש כלומר ישראל צבי על שם שני הסבים שנפטרו עוד לפני שהוא נולד. היה לי עוד אח שקראו לו נחום שנקרא על שם איזה דוד ממיידן שלא הכרתי. הייתה לי אחות קטנה שנקראה טובה רחל (וכונתה טובי) על שם סבתי מצד אבי. כבת בכורה זכיתי לפריבילגיות רבות שבהן לא זכו יתר האחים. לי קנו שמלות חדשות. אותי לקח אבי לבקר את אחותו החולה רבקה. אף שהייתי קטנה מאד אני זוכרת היטב את הביקור ההוא. הגעתי לבית דודתי במיידן ישבתי על מפתן הדלת וחילקתי סוכריות לילדיה. אני נבחרתי לנסוע עם אימי כשיצאה לנופש. אני זוכרת חוויה טראומטית מאחת הפעמים בהן נסעתי עם אימי לנופש. לא היה מקובל אז להזמין מקום מראש. הגענו למקום הנופש שהיו בו מעיינות חמים וגילינו שאין אף חדר פנוי לאכסן אותנו. את אימי צרפו לחדר של אחת המשפחות ואני נשלחתי לבית קרובים באחד מהכפרים הסמוכים. אחד מבניה של המשפחה בא לקחת אותי לביתם עם אופנים. בבית הקרובים כולם היו בוגרים ואני הייתי ילדה קטנה בת פחות מחמש. לא הפסקתי לבכות מרוב געגועים לאימי. כששאלו אותי למה את בוכה עניתי שכואבות לי העיניים, התביישתי להגיד שאני מתגעגעת לאימי. לשמחתי, אימי הגיעה לשבת ואחר כך לקחה אותי לנופש כשהתפנה חדר.

גרנו בבית הורי אימי. איתנו גרה גם חנה אחות אימי שעוד לא הייתה נשואה, וסבתי שנתאלמנה מסבי. תקופה מסוימת גם גרו אצלנו בן דודתי יצחק זיגלשטיין (בן סירא) ופישל אביו. יצחק היה בנה של דודתי רבקה אחות אבי. כשדודתי נפטרה ממחלה, הגיעו יצחק, שהיה הבן הבכור ואביו לגור אצלנו לתקופה מסוימת, עד שהאב נישא בשנית והעביר את יתר ילדי המשפחה לעיירה שלנו. אני זוכרת שהם הגיעו באיזה יום שישי, קצת לפני שבת, בחוץ שרר קור עז ושלג כבד. בן דודתי יצחק, היה מבוגר ממני בשש שנים. הוא היה גדול וחכם התייחסתי אליו בהערכה והערצה.

סבתי שבביתה גרנו, דאגה לטפח גינה גדולה. היא גידלה מלפפונים, עגבניות, צנוניות, סלק לבורשט של פסח ועוד ירקות מאכל. היה לנו גם עץ אגסים גדול. נחום בנה של דודתי רבקה, הזכיר לי תמיד איך הוא היה מטפס על העץ ואוכל אגסים.

סבתא הייתה "בלבוסטה", המסד של הבית. היא דאגה לכל פרט והגיעה לתוצאות טובות בכל תחום שנגעה בו.

היא גם הייתה זו שפינקה אותנו, כשילד היה חולה הוא הלך לישון עם סבתא. גם אימי פינקה אותנו.

אבי אף שבעברו היה תלמיד ישיבה עבד למחייתו. הוא היה סוכן נוסע של כמה חברות שמכרו אביזרי נדוניה. בתי חרושת הפקידו בידיו מצעים, סכו"ם ועוד. הוא דאג למכור אותם וכנראה קיבל אחוזים תמורת המכירה.

למרות החינוך הישיבתי הבלתי מתפשר שקיבל, אבא היה איש מאד פתוח. אני לא אשכח את הפליאה שאחזה בי כשראיתי אותו פעם אחת מנשק נערה אחת, הייתי בסך הכל בת שש. הנערה אגב, הייתה אחיינית שלו.

הרב דושינסקי עוזב את חוסט

אבי ראה את עצמו כתלמיד מובהק של הרב דושינסקי. הוא התייעץ איתו וראה בו אב רוחני. למרות שהרב דושינסקי התנגד נמרצות והטיף נגד הציונות, הוא החליט בשנת תרצ"ג, 1933, לעזוב את חוסט ולנסוע לארץ ישראל. כל יהודי העיירה ואנחנו בתוכם יצאו ללוות אותו. אני זוכרת היטב את אירוע הפרידה, גשם זלעפות ירד בחוץ. למרות הגשם והקור, כל יהודי העיירה אנשים נשים וטף הרגישו צורך ללוות אותו.

את מטר הזלעפות תרצו כולם בכך שהרב דושינסקי עוזב את העיר. "כשצדיק עוזב את העיר אפילו השמים בוכים". כל משפחתנו ליוותה אותו עד לתחנת הרכבת, כולל אחותי טובי שהייתה בעגלה. אבי נסע כמה תחנות ברכבת בכדי ללוות את רבו. אחי צבי שהיה בן כמעט שש ושובב גדול נעלם לנו לפתע, חזרנו הביתה בלעדיו, סבתא נשארה לחפש אותו. לאחר חיפושים ממושכים סבתא מצאה את ה"תכשיט" והחזירה אותו הביתה. הוא, במקום להתנצל על הדאגה שגרם לנו ועל הטרחה שגרם לסבתא, החליט להביע את מחאתו על כך שהחזירו אותו והתיישב בתעלת הניקוז של מי הגשמים. זו הייתה עיר המקלט שלו, לשם הוא ברח כשהוא פחד מעונש או כשהרגיזו אותו. בקושי רב הוציאו אותו מהמים ורחצו אותו.

החיים בחוסט

הבנים בחוסט הלכו לחידר-תלמוד תורה. הבנות הלכו לגן ילדים. בגן הילדים שיחקו, למדו שירים ועשו כל מיני פעילויות. בחידר למדו כל היום. לחידר ולגן הילדים הייתה גדר משותפת. הבנים בחידר קנאו בבנות ששחקו בגן. אותי שלחו לגן הילדים וכשאחי צבי הגיע לגיל שלוש גזרו לו את התלתלים הזהובים וניסו לשלוח אותו לחידר. צבי לא רצה בשום פנים ואופן ללכת לחידר. לא עזרו ההפצרות, השכנועים וההבטחות. הוא התעקש ולא רצה ללכת לחידר. לבסוף, אבי נאלץ להרים אותו על הידיים ולמסור אותו ל"מלמד". הוא החליט לפתור את הבעיה בדרך מקורית ואמר, אני אלך לחידר אלמד את הכול מהר ואז לא אצטרך יותר ללכת. אחי צבי עשה חיל בלימודיו ואח"כ גם אחי נחום. בחידר יצא להם שם של תלמידים מבריקים. "רב ויגדור קינדר"-הילדים של רב אביגדור, קראו לנו. יצא לנו שם של תלמידים טובים ומבריקים. האחים שלי, צבי ואחר כך נחום יצאו מהחידר כל יום חמישי והלכו להיבחן אצל גדולי העיר. הם זכו לשבחם ולהתפעלות רבה מההישגים שלהם.

אבי, כתלמיד מובהק של הרב דושינסקי, לא האמין בציונות. לכן לא שלח אותנו למוסדות חינוך שלימדו בהם עברית. בעיירה שלנו היו כמה בתי ספר. היה בית ספר רותיני (רוסי), היה בית ספר הונגרי והיה בית ספר צ'כי. מכתה א' עד כיתה ו' למדתי בבית הספר הצ'כי, אחר כך, בשנה אחת למדתי בשלושה בתי ספר בהם דיברו שפות שונות. בתחילת השנה, למדתי בבית הספר הצ'כי, אחר כך הגיעו האוקראינים ולמדתי בבית הספר האוקראיני. בסוף הגיעו ההונגרים אז עברתי לבית הספר ההונגרי, שם סיימתי את לימודי. חילופי השלטון בעיירה שלנו נעשו בעקבות כל מיני הסכמים. בבית הספר שלנו למדו משמונה בבקר עד אחת בצהרים. את ארוחת הצהרים אכלנו בבית. אכלנו ע"פ רוב ארוחות חלביות שהיו מבוססות על ירקות "תוצרת סבתא" שגדלו אצלנו בגינה: תפוחי אדמה צעירים וטריים, שעועית ירוקה טרייה, ועוד. בשבת אכלנו עוף, בשבתות החורף אכלנו אווז גם את שומן האווז ניצלנו למאכל.

פסח

בפסח אכלנו בורשט, שהוכן מסלק שגידלנו במו ידינו בגינת ביתנו. את הסלק שאספנו בקיץ הנחנו בתוך בור, ששימש לנו כעין מקרר. על הסלק שפכנו מלח שידוע כחומר משמר. כחודש לפני פסח הוצאנו את הסלק מהבור. נעזרנו באיזה גוי שנכנס לבור והוציא את הסלק. סבתא ניקתה והכשירה פינה מיוחדת לפסח. לא לכל אחד הייתה "זכות גישה" לפינה המיוחדת לפסח. סבתא ירבה וקילפה בסבלנות את ערימות הסלק. את הסלק המקולף הניחה סבתא בתוך חבית גדולה ושם הוא החמיץ והפריש נוזלים. את הסלק החמוץ בישלו אח"כ בתוך הנוזלים שהופרשו ממנו. שמעו של הבורשט של סבתא יצא למרחוק, כל השכנים בסביבה היו מגיעים עם כלים ומקבלים מהבורשט. את המצות אפינו לבד. אפיית המצות אצלנו הייתה מיד אחרי פורים במאפייה מיוחדת שהייתה מיועדת לכך. לכל משפחה הוקצה יום שיוחד כולו לאפיית המצות שלה. את המצות עטפו היטב והניחו מעל הארון עד לליל הסדר. בפסח אכלנו הרבה לביבות תפוחי אדמה. זה היה המאכל איתו קיבלנו את האורחים. כשהגיעו אורחים לא צפויים מיהרנו לקלף תפוחי אדמה, לגרד אותם ולהכין מהם לביבות. זה היה המאכל הזמין היחיד שיכולנו לכבד את האורחים בפסח. בבית שלנו לא נהגו לאכול "שרויה" לא הכנסנו למרק שום דבר שנדבק בו גרגיר של קמח מצה, רק ביום האחרון של פסח (יו"ט שני של גלויות) הרשו לנו לאכול שרויה. ההקפדה על שרויה אצלנו הייתה "מתקדמת" יחסית כי התירו לנו לטבול את המצה בחלב או ביין.

בפסח ובכל ימות השנה לכל ילד יוחד כלי משלו שממנו הוא אכל. אני זוכרת איך פעם בשביעי של פסח הגיעו אלינו בני הדודים שלי (משפחת בן סירא) האחות הקטנה שלהם בכתה מאד, בכדי לרצות ולשמח אותה נתנו את קערית האוכל הקטנה והיפה ביותר שהייתה לנו בבית, שהייתה של טובי אחותי. האורחת נרגעה מיד אבל לאחותי הקטנה טובי לא הייתה יותר צלחת.

ניקיון וכביסה

בישלנו והסקנו את הבית באמצעות עצים. את המים שאבנו מבאר שהייתה בחצר, לא היו לנו מים זורמים בבית. מקלחת עשינו אחת לשבוע ביום חמישי. חיממנו מים על גבי העצים, והתרחצנו בתוך גיגית. בבית הורי מעולם לא עשינו כביסה בעצמנו, גם בזמנים הקשים. את הכביסה מסרנו לאיזה גויה שהגיעה אלינו הביתה לכבס.

יום לפני שהגויה הגיעה אלינו, עשו אצלנו הכנות ליום הכביסה. בלילה קודם הניחו את הכביסה בתוך חבית גדולה שהייתה מונחת בתוך גיגית עם מים שהורתחו מראש על גבי

פרימוס. לכביסה הלבנה הוסיפו במשך כל הלילה אפר חם. מטרת השימוש באפר החם הייתה לגרום לכביסה להבהיק. בבקר הייתה מגיעה הכובסת הגויה, שואבת מים מהבאר ומשפשפת את הכביסה. במקומות שהיו קרובים לנהרות הכובסות היו לוקחות את הכביסה לנהר ומכבסות שם. הנהר של העיירה שלנו היה מרוחק והכובסת שלנו הסתפקה במי הבאר. את הכביסה בימות החורף תלו בעליית הגג במקום שהיה מקורה ומוסתר מהגשמים והשלג. בקיץ תלו את הכביסה בחוף על הגג או בחצר. פעם בחודש עשו אצלנו כביסה גדולה בה כיבסו את כל המצעים המגבות והמפות ופעם בשבוע עשו כביסה קטנה של בגדי ילדים לבנים וגרביים.

הבית שלנו

בית הורי היה בית ישן מאוד, הוא היה עשוי לבנים, הרצפה הייתה מרוצפת בעץ, גם הגג היה עשוי עץ. בקדמת ביתנו הייתה חנות. בשנים הראשונות לנישואי הורי הם תפעלו את החנות אך אבי כנראה לא הסתדר עם העבודה בחנות ולכן החנות הושכרה. החנות הורכבה משני חלקים חלק גדול ששימש למכירות וחדר קטן שימש כמחסן. חדר המגורים שלנו, היה חדר ענק בו היו ארונות, מיטות, ספה ושולחן. באמצע הבית היה המטבח ובו היה גם תנור שיכולנו לאפות בו. את תנור הבישול, כמו גם את תנור החימום, הסקנו בעצים. היה שלב שלא היו לנו די עצים כדי להסיק את תנור הבישול אז עברנו לאפות במאפיה. רוב הבתים בסביבה שלנו הוארו בעזרת חשמל, הייתה גם תאורת חוץ ברחובות, אבל לנו לא היה חשמל, מפני שהבית שלנו היה ישן מידי. את הבית הארנו באמצעות עששיות נפט. היה אהיל גדול בחדר הגדול שעליו הונחו עששיות הנפט. מלבד החדר הגדול, היו לנו עוד שני חדרים. החדרים הקטנים שמשו בתחילה לאירוח ואחר כך השכרנו אותם כדי "להשלים הכנסה". אני זוכרת שהייתה איזה בחורה שבאה ללמוד בחוסט ואנחנו השכרנו לה מיטה, אז היה מקובל להשכיר (או לשכור) מיטה.

את שעות הפנאי ניצלתי בכדי לקרוא. אהבתי מאוד לקרוא. הייתה לי חברה טובה בשם רוחי (רחל) שביליתי אצלה שעות. רוחי לא אהבה לקרוא ואני סיפרתי לה כמעט את כל מה שקראתי. אע"פ שלמדתי במוסדות חינוך שאינם יהודים לא הייתה לי חברה גויה, וגם לאימי לא היו חברות שאינן יהודיות. השאיפה לבדלנות ולחוסר רצון "להתערבב", אפיינה לא רק את היהודים אלא גם את הנוצרים. למדתי בבית ספר צ'כי, הצ'כים בעיירה שלנו עסקו בפקידות גבוהה או היו קצינים גבוהים. הם נחשבו לאליता הם לא רצו להתערבב עם הרוטינים (המקומיים=שהגיעו מרוסיה) או היהודים שלא נחשבו למכובדים. הרוטינים בעיירה שלנו כונו בפינו "הגויים" למרות שבפעם גם הצ'כים לא היו חשודים ביהדות.

האוכלוסייה היהודית בחוסט נחשבה לדי גדולה. היהודים כונו בפינו טליתות, "כמה טליתות יש בעיירה?"

מות אבי

זמן לא רב לאחר צאתו של הרב דושינסקי מהעיירה שלנו אירע למשפחתי אסון כבד. אבי הגיע לשבת אחרי אחת מנסיעותיו כסוכן. בשבת ירד שלג כבד מאד ואבי נאלץ לצאת אל הקור ולפלס לנו דרך בשלג העמוק. מיד אחרי חזרתו מפילוס השלג הוא לקה בדלקת ריאות חריפה, היה לו חום גבוה מאד. אבי שכב במיטה במשך כמה ימים וביקש מכולם שיתפללו עבורו. אחות של סבתי שהייתה מבוגרת ותמיד אמרה שאבא "יהיה הקדיש שלה", כלומר יגיד עליה קדיש אחרי פטירתה, נדבה לאבא 10 שנים מחייה. לדאבונו, התפילות לא עזרו, כעבור שבוע וחצי אבא שלי הלך לעולמו. הוא לא הספיק אפילו לפגוש את הרופא. בן 36 היה במוותו. אימי, שהייתה בת 29 בלבד נותרה אלמנה עם ארבעה ילדים, שהבכורה (אני) בת שמונה בלבד, אחותי הקטנה טובי, הייתה בת שנתיים.

החיים ללא אבא

למרות שהייתי רק בת שמונה, אני זוכרת את אבי היטב. אני זוכרת איך הוא היה נעמד מול המראה ומסרק את זקנו במסרק מיוחד שהיה אצלו בכיס תמיד. את המסרק הקטן הזה, ניסיתי להשיג בשביל הבובות שלי, אבל אבא שמר עליו קבוע בכיס. אני זוכרת את אבא מגיע במיוחד לבית הספר ומביא לי את ארוחת העשר ששכחתי בבית.

האובדן של אבי היה קשה מאד. החיים שלנו השתנו לבלי הכר. כשאבי היה חי הוא עבד ודאג למחייתנו, הכסף הספיק למחיה, אך לא לחסכוניות. כשנפטר אבי, אימי שלא עבדה לפני כן נאלצה לצאת לעבודה. היא עבדה בבית חרושת למגבעות, תפקידה היה לתפור בטנות למגבעות. גם אחותה שגרה איתנו, עבדה בבית החרושת ועזרה בכלכלת המשפחה. גם אני נרתמתי למאמץ וסייעתי לאימי לגזור את שאריות החוטים, לאחר תפירת הבטנות. סבתי המשיכה לגדל את הירקות בגינה ונוספה לה גם מלאכת גידול הילדים היתומים. כדי להשלים את הפרנסה שלנו, נאלצנו להחכיר חלק מהגינה שלנו לגויים. הם גידלו תירס,

תפוחי אדמה, חמניות ועוד. בתמורה, קיבלנו מהם מחצית מהיבול. השכרנו גם חדר אחד מהבית ואת החנות שהייתה בחזית של הבית.

בבית הספר למדתי שמונה שנים, אחר כך נשלחתי כמו רוב הבנות היהודיות באותה תקופה ללמוד תפירה. נשלחתי לתופרת יהודייה מהעיירה שלנו. כתלמידה חדשה הוטל עלי לגזור את קצות החוטים מהשמלות והבגדים שתפרה התופרת. אם התמזל מזלי גם נשלחתי לספק את הבגדים שתפרה התופרת לנשים שהזמינו אותם. העברת הבגדים ללקוחות בשליחות התופרת נחשבה למלאכה שיש עליה הרבה קופצות. כל הבנות שלמדו תפירה רצו לעסוק בה. בבית הגברת שקיבלה את ה"סחורה" הוגש לנו כיבוד והיו גם מקרים שקיבלנו כמה פרוטות.

אע"פ שהצלחתי מאד בלימוד התפירה לא אהבתי את הלימוד והעיסוק בתפירה וכעבור שנה הפסקתי. את המיומנויות שרכשתי בלימוד התפירה ניצלתי בכדי לעזור לאימי שתפרה כאמור, בטנות לכובעים.

הפרידה מהבית

כעבור זמן, מעט לפני חג הפסח באותה שנה, נסעתי לבית דודי בפאקש שבהונגריה. הדוד אליו נסעתי היה אחיה למחצה של אימי, בנו של סבי מנישואיו הראשונים. דודי לקח אותי אליו בין היתר בכדי להקל במעט את עול הפרנסה והגידול מאימי האלמנה. אני הייתי שם הצעירה. הילדים של הדוד היו כבר גדולים וחלקם אף היו נשואים. אחת מבנות דודי שבעלה גויס לצבא ההונגרי בעקבות המלחמה, התגוררה בבית הדוד. היה לה תינוק והיא נזקקה לעזרה. השתדלתי מאד לעזור לה.

רמז לבאות

יום אחד הגיע לבית הדוד בחור יהודי מפולין, שכנראה ברח מהמחנות. הוא לא ידע את שפת המקום ההונגרית. אני הצטרכתי לתרגם את דבריו מאידיש להונגרית. הדודים, כמו הרבה מיהודי הונגריה, כמעט ולא ידעו אידיש. לנו זה נראה קצת מוזר וצחקנו ואמרנו שאפילו הרבנים שלהם לא יודעים אידיש. הפליט מפולין סיפר על הזוועות שמעוללים הנאצים ליהודים, על מחנות הריכוז ותאי הגזים. אף אחד לא האמין לו, כולם נדו לו בראש ואמרו שהבחור כנראה קצת מטורלל וצריך להתייחס לדברים שלו בעירבון מוגבל מאד. המציאות טפחה על פנינו, מהר מאד נוכחנו לדעת עד כמה הוא צדק ואנחנו היינו עיוורים.

זמן לא רב אחר כך נלקחתי לאושוויץ. אני הייתי ברכבת הראשונה שיצאה מהונגריה לאושוויץ עוד לפני שאימי ואחי נשלחו מחוסט לאושוויץ. למעשה, הפעם האחרונה שראיתי את אחי נחום ואחותי טובי הייתה כשיצאתי מחוסט ונסעתי לדודים בפאקש. את אימא שלי פגשתי פעם אחת אחר כך, היא באה לבקר בבית הדודים אחרי שהיא חזרה מבודפשט. אימא נסעה לבודפשט, כדי למכור בשר ושומן אווז ליהודי בודפשט, שהיו מנותקים מאוכל ואספקה.

אגב, אחי צבי שהיה בן 16 ולמד בישיבה ברומניה הוחזר לחוסט ושהה בה תקופת מה כדי שיוכלו להעביר אותו בצורה מסודרת לאושוויץ. אחרי המלחמה כשפגשתי אותו הוא סיפר לי את הסיפור הבא: הוא נסע ברכבת לחוסט בלוויית שוטר שתפקידו היה לוודא שהוא לא יברח. אישה אחת בקרון שאלה את השוטר, ילד כל כך צעיר איזה פשע הוא עולל שאתה לוקח אותו? השוטר ענה לה שהפושע יהודי והיא הפטירה באנחה "ילד מסכן, כזה קטן וכבר יהודי..."

כשאחי צבי הבלונדיני עם העיניים הכחולות חזר לחוסט הוא גזז את הפאות וניצל את המראה ה"ארי" שלו כדי למלא כל מיני שליחויות.

בבית הסוהר של בודפשט

החיים בפאקש היו שלווים ושקטים. אימא שלי הייתה משוכנעת שאני בחוף מבטחים בפאקש, אבל למעשה, נשלחתי בטרנספורט לאושוויץ עוד לפני. "זכות הראשונים" המפוקפקת הזאת, נפלה בחלקי מכיוון שלא הייתי שייכת לפאקש וב"ניירות" שלי היה כתוב שאני שייכת לחוסט. הגיעו לבית של הדודים וביקשו ממני להתייצב בתחנת המשטרה. לא עלה בדעתי בכלל לברוח, הייתי אזרחית ממושמעת ועשיתי מה שאמרו לי נציגי "החוק". במשטרה אמרו לי שאני לא מקומית וע"פ הנהלים החדשים, אני צריכה ללכת לבית הסוהר. כך מצאתי את עצמי נערה יהודייה מבית טוב, בבית הסוהר של בודפשט. צרפו אותי לעוד כמה ילדים ובנות שברחו מסלובקיה ומהקרפטים להונגריה. בפאקש הייתה משפחה ממוצא פולני שאימצה ילדים מפולין וגם אותם אספו. אני הייתי המבוגרת בחבורה, כבת 18, כולם היו צעירים ממני. כלאו אותנו יחד באיזה חדרון קטן בבית הסוהר של בודפשט. היינו שם כ-12 ילדים. הייתה שם ילדה בת שלוש ועוד ילדים קטנים שאני ועוד נערה יהודיה בוגרת, הצטרכנו לטפל בכל הצרכים שלהם. קיבלנו אוכל ושתייה ודאגנו להאכיל את הקטנים.

"גם כי אלך בגיא צלמות"

איסוף היהודים והעברתם, נעשו אחרי כיבוש הונגריה ע"י הגרמנים (מרץ 1944). ההונגרים ששיתפו פעולה באופן מלא עם הנאצים, החלו לאסוף יהודים ברחובות בודפשט ולשלוח אותם ברכבת לאושוויץ. אני נשלחתי בטרנספורט עם היהודים הללו. לאחר כשבועיים של שהייה בבית הסוהר, בתנאים שנראו לי קשים כי סבלתי מאד מחברתם המפוקפקת של הפשפשים, קראו לכל מי שמעל גיל 17 להתייצב בחצר. אני בתמימותי סברתי שעומדים לשפר לי את התנאים, או אפילו לשחרר אותי. התייצבתי בזריזות בחצר. נראה לי, שגם לו הייתי יודעת לאן עומדים לשלוח אותי, הייתי מתייצבת מיד בחצר, כי חונכתי לצייתנות. בחצר היו גם שבויי מלחמה יוגוסלבים. אני לא זוכרת כיצד, אבל מצאתי את עצמי ברכבת. זאת הייתה רכבת משא, שדחסו בה הרבה מאד אנשים. ברכבת לא היו ספסלים ולא כסאות, לא היו חלונות, לא היו מים, שלא לדבר על אוכל. ברכבת היו אנשים מכל מיני סוגים, ילדים לא היו שם. איתי בקרון הייתה בחורה אחת בשם אווה, שהתיידדתי איתה. היא נסעה עם אימא שלה. האימא הייתה בשנות השלושים לחייה אבל השיער שלה היה כולו שיבה.

בקרון שלנו היה אשנב קטן שהיה מכוסה סורגים. אל האשנב הזה טיפסו כדי לנשום מעט אויר וגם כדי לנסות לראות לאן אנחנו נוסעים. "האימא" טיפסה והגיעה לאשנב ודווחה לנו שבזה הרגע עברנו את גבול פולין.

אושוויץ

אחר כך הגענו לאושוויץ. באותו זמן הייתי מבולבלת, אבל אחר כך נודע לי שהגענו לאושוויץ יומיים לפני חג השבועות. לי לא היה שמץ של מושג על הנעשה באושוויץ. לא נראה לי שמישהו מאלפי האנשים שנדחסו לרכבת, ידע על הנעשה באושוויץ. אחרי הדוחק ברכבת וחוסר היציבות והחמצן, שמחנו לדרך על קרקע מוצקה לנשום אויר צח. לא הספקנו לנשום ומיד נפגשנו על הרמפה עם מישהו שמיון אותנו, בדיעבד הבנתי שזה היה ד"ר מנגלה ימ"ש. אותי שלחו לצד ימין. לאחר מעשה הבנתי שזה לא היה מובן מאליו ששלחו אותי לצד ימין, אמנם הייתי בת 18 אבל הייתי נמוכה ורזה ונראיתי צעירה בהרבה מגילי. שלחו

אותנו לצריף גדול, היו שם דרגשים שבקושי הספיקו להכיל גודל אדם. הדרגשים היו בני שתיים שלוש קומות. כבר ביום הראשון לשהותי באושוויץ עשו לי מספר על היד. את המספרים צרבו על היד, עם מכשיר דמוי עט. אני לא זוכרת אם זה כאב או לא לעשות את המספרים אבל נראה שהכאב היה נסבל, כי אחרת לא הייתי שוכחת. למחרת קעקוע המספר הראשון, קראו לי לצאת מהצריף לא קראו לי בשם אלא הכריזו את המספר שלי. כעבור זמן, חזרתי לצריף עם מספר חדש על היד (80300), על המספר הראשון (540) מתחו קו ביטול. כל מי שנכח ב"חדר" בשעת שובי קיבל אותי בשמחה רבה ובהשתוממות. כנראה שהם לא פגשו אף פעם מישהו שנקבו במספר שלו וחזר. אז, הייתי עדיין תמימה, לא הבנתי את פשר השמחה, ולא הכרתי בגודל הנס. בחדר הייתה איתי אווה, הבחורה שהתיידדה איתי ברכבת, את אימא שלה לקחו למרות גילה הצעיר כי היא הייתה עם שיער שיבה. הלכנו יחד לחפש את אימא של אווה כי מישהו אמר לנו שהיא בבלוק של המבוגרים. לא הבנו למה שולחים אותנו ממקום למקום. אז, עוד לא יכולנו בכלל להעלות על הדעת מה עושים לאנשים באושוויץ. ביומיים הראשונים לא קיבלנו אוכל. אני לא זוכרת איך הצלחנו להתמודד עם תחושת הרעב. העירו אותנו בכל יום לפנות בקר בצעקות, "ראוס" "ראוס", ראוס זה החוצה בגרמנית. ביקשו מאתנו לעמוד ב"צלפ" (מפקד בגרמנית) כלומר בחמישיות ואחר כך ספרו אותנו. רק אחרי מסדר הבוקר הותר לנו להתפנות. השירותים היו במקום פתוח בלי שום פרטיות. אח"כ, קיבלנו "ארוחת בוקר". "ארוחת הבוקר" כללה נוזל דלוח שנקרא דייסה, אני לא זוכרת שקיבלנו לחם. קיבלנו גם איזה כלי שיוכל להכיל את הנוזל הדלוח. אני לא זוכרת אם קיבלנו ארוחת צהריים בכל יום. בכל מקרה, היו בסה"כ שתי "ארוחות" ביממה, גם הן היו דלות מאד. את הבגדים שלנו לקחו לחיטוי ובמקומם קיבלנו "כתונת פסים" מדי אסיר. הינו חופשיים ועזובים לנפשנו במשך כל היום. ברוב המקרים, אושוויץ היה מחנה מעבר בין העולם הזה לעולם שכולו טוב, לעיתים נדירות הוא שימש מעבר למחנות עבודה. רק מי שסופח למחנה היה חייב לעבוד, השאר היו חופשיים. את הזמן הרב שהיה לנו ניצלנו אווה חברתי ואני, לנסות לאתר את אימא שלה. אגב, אחרי המלחמה נודע לי שגם אימי, אחי נחום ואחותי טובי, הגיעו כנראה באותו פרק זמן לאושוויץ. לצערי, לא פגשתי אותם אבל אולי, מוטב כך.

שלום לך נכדי היקר,

עכשיו אתה מסייר במחנות ההשמדה, במקומות הארורים בו עמנו האומלל סבל והושמד. כשעברת וכנסת בשערו של מחנה אושביץ, מתחת לכתובת:

" ARBAIT MACHT FREI", היית ביחד עם חבריך, מלווה במוריך ובוודאי קבלת הכנה וידעת למה לצפות. אני רוצה לספר לך איך אני, סבתך הגיעה לאותו מקום ארוך.

ובכן, דני היקר, אני הייתי בערך בגילך כשהגעתי לאושביץ, בלי משפחה ובלי חברים. הייתי במקרה אצל דודים כשהגרמנים נכנסו להונגריה, שהיו למעשה בני בריתם, הם לא בזבזו זמן ומיד החלו לאסוף את היהודים ולהביאם להשמדה.

בעיר הבירה בודפשט פשוט תפסו יהודים ברחובות העיר וכינסו אותם באיזה מחנה לטרנספורט. אותי הביאו מעיירה ליד בודפשט וצורפתי לאותו טרנספורט שהיה הראשון שיצא לאושביץ מהונגריה. הביאו אותנו לתחנת הרכבת, דחסו אותנו לקרונות משא בלי אוכל ושתייה, נעלו את הדלתות והרכבת זזה. אינני יודעת עם כמה קרונות יצאנו לדרך, איש לא ידע לאן פנינו מועדות. בדרך מישוהו גילה שעברנו את הגבול הפולני. אינני יודעת כמה זמן ארכה הדרך, אני זוכרת שלא היה מקום לשבת אפילו על הרצפה. ישנתי בעמידה והתנדנדתי אבל לא היה מקום אפילו ליפול. לבסוף הגענו בלילה לאיזה מקום ואיש לא ידע מהו. שמענו נביחות כלבים וצעקות: RAUS, RAUS - החוצה החוצה! שני של -

מהר מהר! היו שם גברים בבגדים מפוספסים וכששאלנו אותם מהו המקום הזה הם רק סימנו שאסור להם לדבר. על הרמפה עמד קצין S.S., מנגלה, ובידיו כעין שרביט מנצח, אכן הוא היה המנצח, על החיים והמוות. שמאל, ימין, אלו לחיים ואלו למוות. בגורלי נפל לחיות. כולם הלכו למקלחות אבל לצערנו לא כולם יצאו מאותן המקלחות. "אני יצאתי", לאלו שנשארו בחיים גלחו את שער ראשם, הטביעו מספר על ידם והולבשו בבגדים מפוספסים. את החפצים שלנו השארנו בערמה ליד הרכבת. הפרידו בין נשים לגברים והביאו אותנו לבלוקים-ביתנים. במקום מיטות היו מין אצטבאות רחבות מקרשים. אפשר לראות גם היום, אם תהיו שם. דחסו לתוכם 10-12 בנות. בוקר וערב צל אפל - ספירת מלאי. לארוחת בוקר: מים דלוחים, קפה, לצהריים: מרק כשכמה ירקות צפים בתוכו וחתיכת לחם. עוד לא עבדנו ואני וחברה שרכשתי לי בקרון הסתובבנו לחפש את אמא שלה. אמרו לנו שיש בלוק ושם נמצאים הזקנים. מהר מאוד הבנו מהו הבלוק, מהי הארובה הגבוהה המעשנת ומהו הריח הנוראי שמרגישים באוויר.

כעבור שבועיים בערך קרה לי נס. נבחרו 50 בנות ליציאה לעבודה מחוץ לאושביץ ואני הייתי ביניהן. היה זה הטרנספורט הראשון שיצא משם לעבודה בגרמניה, אחרי זה יצאו טרנספורטים נוספים.

הביאו אותנו לכעין מחנה קטן של בניין חרושת ישן, כמובן מכותר בגדר תיל ושמירת S.S. קיבלנו מיטה, מזרון ואפילו שמיכה. בבוקר צעדנו שורות שורות עד לרכבת, נוסעים בערך 10 דקות ושוב צועדים העירה. עבדנו במטוויה, האוכל היה בצמצום אך בכל זאת לפחות ניתן יום יום. אותי תפסו אחרי פסח 1944 והשתחררתי ב-5 למאי 1945. במשך כל אותו הזמן לא ידענו מה קורה עם משפחותינו. לקראת סוף המלחמה כבר לא עבדנו בבית החרושת אלא יצאנו לחפור שוחות ואז הבנו שכנראה סוף המלחמה מגיע. אז החלה הנדידה. המחנות נפתחו והאסירים ולא רק יהודים, רצו להגיע לבתיהם. גם אני הגעתי

לביתי, אז הונגריה, היום אוקראינה. לא מצאתי, מלבד אחי, איש ממשפחתי. הנדודים שלי עברו בגרמניה, צ'כיה, הונגריה, שוב צ'כיה, גרמניה, איטליה קפריסין. בחנוכה 1946 הגעתי סוף סוף לארץ ולכפר עציון, אבל זה כבר סיפור אחר.

עכשיו כשאתה גדל בארץ שלנו היפהפיה ומתכוון לשרת בצבאה ולהגן עליה ובוודי בוודאי, חס וחלילה, לא ניתן שיאונה לה כל רע.

נשיקות ולהתראות
סבתא שרה.)

מכתב לנכדי דן שנאסר לו בעת האסע לפולין

היציאה מגוב האריות

לאחר שבועיים של שהות באושויץ פתאום יום אחד הקאפו באה וספרה לנו שלוקחים חמישים בנות לעבודה בגרמניה. הקאפו היו בחורות יהודיות מסלובקיה שאולצו למלא את התפקיד הזה. הגרמנים בחרו בבנות היפות ביותר למלא את התפקיד. אני זוכרת שהשתוממנו מאד מהיופי שלהן. בחרו בי להיות בין חמישים הבנות שנשלחו לעבוד בגרמניה. אווה חברתי לא נבחרה וכך בעצם נפרדנו ועד היום אני לא יודעת מה עלה בגורלה. היום לאחר מעשה אני חושבת שאולי הקאפו היהודיות בחרו בי לנסוע לעבודה בגרמניה כי הייתי מסומנת, היו לי שני מספרים והן רצו להרחיק אותי מהסכנה. לקראת "המסע" נתנו לי ביגוד. הביגוד כלל שמלה אחת וזהו, חוץ מזה לא קיבלנו שום דבר ללבוש מתחת לשמלה. קיבלנו גם מעיל וכפכפי עץ. הקאפו אמרו לנו שאנחנו ברות מזל כי זו הפעם הראשונה שבנות יוצאות לעבודה מאושויץ. בכלל לא הבנתי על מה הן מדברות ומה עשו עם אותן בנות שלא יצאו למחנות עבודה. האם שחררו אותן? אם כן, למה הקאפו חשבו שאנחנו בנות המזל ולא הן?

מחנה העבודה

הובילו אותנו ברכבת נוסעים לחבל הסודטים בצ'כיה. חבל הסודטים, היה אז עדיין בשלטון גרמני. בדרך התיידדתי עם כמה בנות שיצאו איתי מאושויץ. הגענו לבית חרושת ישן. לבית החרושת, ששימש באותה עת למגורים, היו שלוש קומות. עד כמה שזכור לי זה היה בעיירה פרשניץ, שתי הקומות הראשונות היו מאוכלסות בבנות שהגיעו מפולין ישירות לחבל הסודטים בלי לעבור באושויץ. הן הגיעו לשם לאחר כיבוש פולין ע"י הגרמנים. הבנות היו במקור מסביבות העיר אושויץ. פינו אותן משם עוד לפני שהקימו שם את מחנה המוות. הן עבדו מאז בבית החרושת הזה. כשאנחנו הגענו לשם היה להן ותק של כמעט שלוש שנים. הן היו במקור מהעיירות בסביבות אושויץ. לא היה להן שמץ של מושג על המתרחש בחוץ, או על שאירע להוריהן. בעצם, גם לנו לא היה הרבה מושג על המתרחש. הבנות ערכו לנו קבלת פנים יפה ודאגו לנו ככל שהשיגה ידן. הן דאגו לנו לבגדים תחתונים, ושאר דברים שנזקקנו להם והן יכלו להשיג עבורנו. יחסית לאושויץ התנאים היו משודרגים היו לנו מיטות קומותיים, ואפילו מזרנים ושמיכות. לארוחת הבקר קיבלנו דייסה. בחלק מהפעמים הדייסה הייתה אפילו עם קצת חלב. את הדייסה הזאת גם אכלנו לארוחת הצהריים. קיבלנו קנקן כדי שנוכל לאחסן בו את הדייסה ולשאת אותה למקום העבודה.

במקום העבודה אפילו הייתה לנו אפשרות לחמם את הדייסה. בית החרושת היה בעיר, במרחק של 5-7 דקות נסיעה ברכבת. מקום הלינה שלנו היה למעשה המבנה הישן של בית החרושת בו עבדנו, לפני שבית החרושת עבר לעיר. הלכנו ברגל לתחנת הרכבת ומשם עלינו על הרכבת. הלכנו בשורה מסודרת. כמובן שליוו אותנו חיילות גרמניות מה.S.S. התייחסו אלינו בקשיחות אבל אני לא יכולה להגדיר אותן כקלגסיות. מטרת השמירה הייתה שלא נברח או שלא נקשור קשר מיותר עם מישהו מהסביבה. הריטואל חזר על עצמו גם בערב אחרי שסיימנו את העבודה.

במפעל, לאחר החזרה קיבלנו ארוחת ערב, הארוחה הייתה ממש משודרגת כי קיבלנו מרק עם תפוחי אדמה, וגם רבע לחם שהיה אמור להשביע את רעבוננו בכל שעות היממה. כך עבדנו במשך שישה ימים בשבוע. בימי ראשון לא עבדנו ואז גם נתנו לנו להתרחץ ולחפוף ראש. באמצע השבוע לא הייתה לנו שום אפשרות להתרחץ. למעשה, באקלים של אירופה אין כל כך צורך להתרחץ יותר מפעם בשבוע. בסך הכול, התנאים הסניטרים היו סבירים. שטפנו את הרצפה בתורנות, ואחת לשבועיים העמידו אותה בלי בגדים בחדר גדול ושלחו את הבגדים שלנו לחיטוי.

בית החרושת בו עבדנו היה בעיר טרטנאו (או, טרוטנוב בצ'כית) עסקנו בטוויית חוטי כותנה. עבדנו כ-10-9 שעות ביממה. שובצתי כמשגיחה על מכונת הטווייה, תפקידי היה להשגיח על רצף ואחידות החוט. רצתי מקצה המכונה לקצה השני, אם החוט ניתק, תפקידי היה לחבר אותו ידנית. יחסית, זאת לא הייתה עבודה קשה. היו בנות שהצטרפו להעביר ממקום למקום את סלילי החוטים הגדולים, זאת הייתה עבודה מתישה מאד. את החוטים שטוונו, העברנו לבית חרושת אחר שם עסקו בטוויית חוטי מתכת ובהכנת גדרות תיל. הבנות "סחבו" משם כמה חוטי מתכת עבים שמהם הכנו לעצמנו מסרגות. את החוטים לסריגה "סחבנו" מהמפעל שלנו והבאנו למקום המגורים, שם חיכו לנו ה"מסרגות". ה"לאגראלטסטה" מנהלת העבודה במפעל שהייתה המפקחת עלינו, הייתה לה מימרה קבועה, "תיזהרו שלא תתפשו". נראה לי שהיא הרגישה שאנחנו סוחבות חוטים ובכל זאת החליטה לחפות עלינו. קשה לומר שהיא עודדה אותנו, אבל בכל זאת היא נתנה הסכמה שבשתיקה.

כך הכנו לעצמנו גרביים, כובעים כפפות ואפילו סוודרים. לעיתים היו עורכים חיפוש ומחרימים את "עבודות היד" שלנו. היה לנו פנאי למכביר לסרוג מחדש בימי ראשון. באיזשהו שלב גם יכולתי לסחור בגרביים שהכנתי, אני סרגתי למישהי גרביים והיא בתמורה סיפקה לי לחם.

לקראת סוף המלחמה שיכנו בקומות התחתונות של מבנה המגורים שלנו אנשים שהלכו בצעדות מוות. הם הגיעו ללון לילה אחד והמשיכו ללכת. ריחמתי על הבנות שם ונתתי להן גרביים. לימים, אחרי שחזרתי מהשבי פגשתי מישהי (אני לא זוכרת אולי זאת הייתה שרה וינקלר) שסיפרה לי שנתתי לה גרביים.

בסך הכול היו לנו חיים סבירים ומלבד פעם אחת, אני לא זוכרת אירועים דרמטיים. היה זה כשאחת הבנות שחלתה בשחפת והיא הוצאה מהמחנה, לאחותה שהייתה איתנו היה ברור שהיא לעולם לא תפגוש אותה יותר היא פרצה בזעקות שבר שהחרידו את כולנו.

בבית החרושת לחוטים עבדתי שנה שלימה, שלאחריה נגמרה המלחמה. בסך הכול התנאים לא היו איומים ונוראים והשומרות התייחסו אלינו די בסדר. פעם אחת חטפתי סטירת לחי מצלצלת מידי אחת השומרות. זה היה בזמן הנסיעה ברכבת לעבודה. החלטתי שאני מוציאה את הראש שלי מחלון הרכבת החוצה, ומאד נהניתי מכך שהראש שלי בחוץ והרוח מבדרת לי את השיער. השומרת תפשה לי את הראש, הכניסה אותו פנימה ונתנה לי סטירת לחי מצלצלת. היום אני חושבת שהיא בעצם הצילה את החיים שלי כי יכולתי להישאר בקלות בלי ראש.

כאמור, היינו קבוצת הבנות הראשונה שיצאה מאושוויץ לעבודה. נראה לי שהגרמנים הריחו את סוף המלחמה, היה להם חשוב לנצל את כוח העבודה שנזדמן להם למאמץ המלחמתי. בחודש האחרון לשהותנו שם גויסנו לעבודה בחפירות וביצורים, נוצלנו עד תום כדי לסייע במאמץ המלחמתי. גויסנו לעצור את הצבא של בנות הברית. ביצרנו נקודות אסטרטגיות בעיר, כגון תחנת הרכבת ועוד. סחבנו אבנים, בטון ומלט, בנינו עמדות ומקומות מסתור. בעבודות הביצורים היו לנו שומרים חדשים שהחליפו את חיילות ה-S.S. אלה היו חיילים נאצים שהיו מבוגרים מכדי לשרת בשדה הקרב, ולכן הוצבו לשמור עלינו. החיילים הללו גויסו במיוחד כדי לשמור עלינו. אחד מהחיילים הנאצים הללו שאל אותי מה אני עושה במחנה הוא התקשה להאמין שאני יהודייה וטען באוזני שאני כנראה "ארית" היה לי שיער בלונדי, כמעט לבן ועיניים כחולות. הודעתי לחייל הנאצי שלמרות המראה המטעה אני דווקא כן יהודייה. אגב, קבוצת הבנות שלנו הייתה בין הקבוצות הבודדות שהותירו להם את השיער, רוב הבנות היו מגולחות.

בדרך לחופש

לקראת סוף המלחמה התחלנו להרגיש אווירת מתח מיוחדת, השומרים נעשו עצבניים וקצרי רוח והיה שלב שלא אפשרו לנו לצאת ממקום המגורים, נעלו אותנו בקומה, אין יוצא ואין בא. כמובן שלא יצאנו לעבוד וגם לא דיווחו לנו על הנעשה בחוץ. אחת הבנות טיפסה על החלון כדי לדווח לנו על המתרחש בחוץ. היא דיווחה לנו שהגרמנים מתכוננים כנראה לעזוב כי היא ראתה אותם סוחבים חפצים ומזוודות. חייל נאצי זקן זיהה אותה וירה בראשה, היא נפלה מהחלון מתבוססת בדמה ומתה.

לאחר כ שלושה ימי סגר חשנו שאין תנועה והתכונה בחוץ הפסיקה. השומרים הנאצים נעלמו לחלוטין מהשטח. רק אחרי שוידאנו סופית שהנאצים אינם בסביבה העזנו לפרוץ את המנעולים של הקומה ולצאת החוצה. לראשונה יכולנו להסתובב בלי השגחה. חיפשנו את המחסנים של המחנה. פרצנו אל מחסן האוכל ולמחסן הבגדים וחטפנו לעצמנו מכל הבא ליד. אחרי שבוע של חופש והצטיידות במלאי המחסנים, החלטנו לעזוב את המחנה. הצטרפתי אל כמה בנות שהכרתי במחנה שהיו מצ'כיה ואל אישה מבוגרת אחת, שהייתה מפראג.

התחלנו לנוע ברגל לכיוון פראג. היעד הסופי היה להגיע הביתה, כולנו רצינו להגיע הביתה. הגרמנים שמילאו קודם את הדרכים נעלמו או הסתירו את זהותם, גם התושבים הגרמנים שחיו באזור חבל הסודטים ברחו לגרמניה. במקומם פגשנו חיילים צ'כים. האזרחים הצ'כים החלו לחזור אט אט לבתיהם, ביניהם גם היו יהודים שהצליחו לשרוד את השואה היינו חלק מנחשול של מאות אלפי פליטים, אסירים ושבוים שפרצו זה עתה מהמחנות. ביניהם גם היו מעט יהודים שהצליחו לשרוד. מידי פעם תפשונו טרמפ או נסענו ברכבת. כמובן שלא היה לנו כסף לשלם לנסיעות, הרכבות היו חינם. בתחילה הגעתי לברטיסלאבה (בירת סלובקיה), לבודפשט (בירת הונגריה) ולעוד כמה ערים ועיירות בדרך. בכל מקום שהגענו אליו היה מקום כינוס לפליטים יהודים. במקום הכינוס נרשמנו, קיבלנו קצת אוכל חם ומעט כסף. רעיון הרישום היה מאד יעיל. הוא היווה "אות חיים" ואפשר מציאת קרובי משפחה או חברים ששרדו את המחנות. הייתי בין הראשונות להירשם כך שלא יכולתי בינתיים למצוא אף אחד.

השיבה הביתה

אחר כך הגעתי הביתה, לחוסט. המראה היה מזעזע. הבית היה ריק ועזוב. הדלתות החלונות והמשקופים נעקרו ממקומם. רצפת העץ אף היא נעקרה, אולי חיפשו כסף מתחתיה. הגינה המפוארת שלנו, שסבתא שלי כל כך טיפחה והייתה כל השנים מקור לאספקת ירקות ולהשלמת הכנסה נותרה עזובה ובלתי מעובדת.

הקטע הקשה ביותר עבורי היה שלא מצאתי אף אחד מבני משפחתי, חברים או מכרים. שם בבית העזוב בחוסט, הכתה בי פתאום ההכרה של מה שקרה לבני משפחתי, פתאום תפשתי שלעולם לא אראה יותר את אימי, אחי נחום ואחותי טובי וגם לא את סבתא. הייתה לי תקווה בלב שאוכל למצוא את אחי צבי שהיה בן 17 והיה נראה לי סביר שהוא שרד (מה שהתברר כנכון, צבי שרד במחנה בוכנוולד ביחד עם אלי ויזל). כעבור מספר ימים של שהות בעיר הולדתי הריקה מכל האהוב והמוכר, החלטתי שאין לי יותר מה לחפש בחוסט והמשכתי לנדוד.

המסע לשום מקום

לא הייתה לי תכנית מסע ברורה, הגעתי לאן שנשאו אותי רגלי, או לאן שנסעו האנשים שחברתי אליהם בדרך. היה לנו איזשהו צורך פנימי לנוע בחבורות, להרגיש שייכות, להשתייך לחבורה. בדרך נסעתי ברכבות שפעם נסעו קדימה ופעם אחורה. לא פעם מצאתי את עצמי בקרון שנסע לכיוון שונה ממה שחשבתי. לא היה לי יעד, לא מיהרתי לשום מקום, אף אחד לא חיכה לי. לא ידעתי בכלל מה אני רוצה מעצמי.

היה גם שלב שבו החלטתי שאני לא רוצה להיות יהודיה יותר. למרות ההחלטה הזאת, המשכתי להסתובב רק עם חבורות של יהודים. אני חושבת שלא הייתה לי בחירה של ממש עם מי להסתובב כי רק היהודים הסתובבו כך. כעבור זמן הגעתי שוב לבודפשט ואחר כך לבוקרשט. למה הגעתי לבוקרשט? אני לא יודעת להסביר לא הייתה לי שום סיבה שבעולם להגיע לשם. שוטטתי בלי כיוון ומטרה והגעתי לאן שהגעתי. בבוקרשט פגשתי לגמרי במקרה, את חיה בת הדודה שלי (ממשפחת נוימן). אמה הייתה אחות של אבי. היא כבר הייתה חברה בתנועת בני עקיבא. גם באוזניה הצהרתי שאני לא רוצה להיות יהודיה יותר. ההצהרה שלי כנראה זעזעה אותה, היא תפשה אותי למספר שיחות, וניערה אותי היטב.

הצורה הפסקנית בה היא דיברה איתי וגם העובדה שהיא הייתה מבוגרת ממני ושאר הבשר הראשון (והיחיד לאותו זמן) שפגשתי, גרמו לי להשתכנע מדבריה.

בבוקרשט "התנועה" "שידכה" אותנו למשפחות לארוחות שבת. אני הגעתי למשפחה ביחד עם אחת הבחורות שהתחברתי אליהן בדרך. זאת הייתה הפעם הראשונה לאחר זמן רב שראיתי מפה לבנה על שולחן, חלות שבת, נרות דולקים. מראה שולחן השבת הנרות הדולקים עוררו בי רגשות עזים וזיכרונות מימים טובים שנראו לי ממש רחוקים בהם גם לי היה בית, משפחה שערכה שולחן שבת והזמינה אורחים לסעודה. אצל המשפחה הזאת זו הייתה הפעם הראשונה מזה זמן רב בה ישנתי במיטה עם מצעים לבנים נקיים וריחניים. אני לא יכולה לשכוח את הרגשות שהתעוררו בי בעקבות השבת הזאת. גיליתי עולם שכבר הספקתי לשכוח מקיומו. הבנתי, ששום דבר לא ישוב להיות כמקודם.

"החזרה"

המפגש עם בת דודתי והשהות בבוקרשט עזרו לי להבין את עצמי. הגעתי למסקנה שאני מנסה לברוח מעצמי. הניעור של בת דודתי עזר לי קצת לסדר את המחשבות שלי, ולהתוות לעצמי כיוון. החלטתי לחזור לבודפשט, לא מתוך החלטה אקראית של רגע, אלא במחשבה תחילה. ההחזרה לבודפשט התבררה כמהלך נכון, וגם העיתוי היה מוצלח. בודפשט הייתה אחד המרכזים אליו החלו להתקבץ אנשים ששרדו את המחנות. לא היו שם אנשים מבוגרים, רק צעירים. בין האנשים שפגשתי היו גם שכנים ומכרים שספרו לי שפגשו את אחי צבי בפראג. הידיעה הזאת שמחה אותי מאד, החלטתי שאני נוסעת לפראג לפגוש את אחי.

עם אלה וזיסו חברותי בפראג (אני מנאף)

בפראג פגשתי את בלה בת דודתי (אמא של ג'ק שגר כעת באוסטרליה) בלה למדה בשנים האחרונות לשהותי בבית בעיר חוסט וגרה אצלנו בבית. בפראג התאכסנו במבנה ששימש בעבר כבית יתומים ואחרי המלחמה הושכר ליהודים. בית היתומים שימש כנקודת מעבר ליהודים ששרדו את המחנות בפולין. הם שהו פרק זמן קצר בבית היתומים ואח"כ המשיכו לנקודת המעבר הבאה גרמניה, שם התארגנו לעלות לארץ. בבית היתומים הזה פגשתי את אחי צבי. התרגשתי מאוד לראות שהוא מלמד עברית בבית היתומים. ההשכלה שהוא רכש בישיבה והכשרון הרב שלו הפכו אותו למורה לעברית מצוין, כזה שבהחלט יכולתי להתגאות בו. כך זכיתי למורה לעברית פרטי. הוא התחיל ללמד אותי לקרוא בעברית "קמץ א אָ" הוא אמר לי שאם אני באמת רוצה ללמוד עברית כדאי שאני אתחיל לקרוא. כך התחלתי את צעדי הראשונים בשפה העברית.

ב"בית" פגשתי גם את בני הדודים שלי ממשפחת זיגלשטיין (בן סירא) נחום, יהודה, רחל, חיה. הילדים של אחות של אבא שלי. הגדולים שרדו את השואה, הקטנים נספו. יצחק בן דודתי הבכור, לא היה איתנו בתחילה, הוא הספיק להיות בארץ עוד לפני השואה וחזר לאירופה כחיל בבריגאדה. בני הדודים היו חבורה גדולה ולי היה נוח להצטרף אליהם.

אני באלתס'א'ט

מפגש עם חייל מארץ ישראל

ה"בית" היה שייך לאיחוד התנועות הציוניות באירופה. היה אז שיתוף פעולה מלא בין כל התנועות. היו לנו מדריכים מ"השומר הצעיר" ומתנועת "המזרחי" ומעוד תנועות ציוניות. מלבד בני הדודים שלי היו לי בבית עוד כמה חברות טובות. כך זה היה אז, לכל מקום שהגעתי יצרתי קשרי חברות שהיו מאד עמוקים, אך לא יכלו להחזיק מעמד לאורך הזמן כי נדדנו. צריך להבין, לא הייתה לנו שום מחויבות ולא היינו קשורים לאף אחד. יכולנו לנסוע יחד ברכבת ומישהי מאיתנו הייתה מחליטה לרדת מהרכבת בספונטניות, לא היה זמן לפרידות או לרגשות סביב הפרידה. נפרדנו וזהו. היום קשה לתפוס את זה אבל אז זה היה כמעט מובן מאליי. באחד הימים לשהותי "בבית" שמעתי שיש מישהו לבוש מדים, חייל מהבריגאדה היהודית שמחפש אותי. בתחילה לא הכרתי אותו כי פגשתי אותו כשהייתי ילדה קטנה והוא היה נער, אבל אחרי שהוא הציג את עצמו מיד תפסתי מי הוא. זה היה בן דודתי יצחק, האח הבכור של הזיגלשטיינים. קשה לי מאד לתאר את ההתרגשות שלי באותו מעמד. חייל מארץ ישראל, בן הדודה שלי, מחפש אותי ובא להיפגש איתי. זה כמעט לא נתפס.

לאחר זמן בני הדודים שלי קיבלו בית בעיירה בחבל הסודטים והתיישבו שם. "בני הדודים" התפרנסו מ"עבודה" שהייתה מאד מקובלת באותה תקופה, סחר בשוק השחור. ליהודים לאחר המלחמה לא היו מלאכות רבות שהם יכלו לעסוק בהם ולא הייתה ברירה, הרי צריך לחיות ממשוהו...

לבני הדודים הצטרפו חברים ומכרים שונים. נסעתי לבקר אותם באחת השבתות והתכוונתי לחזור ל"בית" בפראג אך בן דודתי יצחק תפס אותי ושכנע אותי להצטרף

אליהם. באותה תקופה הייתי קרובה מאד למדריכה מהשומר הצעיר. יצחק שראה את הנולד לא התלהב מהקשר. הייתי כמעט השריד היחיד ממשפחת דודו (אבי), הוא הרגיש צורך לשמור עלי מהשפעות לא רצויות. השבת הזאת אצל בני הדודים הותירה אותי קצת מבולבלת. מצד אחד הדת הייתה להם חשובה מאד ומצד שני הם לא הקפידו על כל מיני דברים ועשו כל מיני דברים שלדעתי לא התאימו לזה שהם היו דתיים. זה מאד הרגז אותי. ראיתי בכך צביעות.

כמעט שמוצניקי"ת

החלטתי שאם ככה מתנהגים דתיים אני לא רוצה להיות דתית ואני חוזרת למדריכה שלי, מהשומר הצעיר. קשה להגיד שהייתי יציבה באותה תקופה. יום אחד החלטתי שאני רוצה להיות דתית ולמחרת שיניתי את דעתי. לא התרכזתי בדבר אחד ולא היו לי שאיפות. הייתי מהיום למחר, או יותר נכון מהיום להיום. לא חשבתי בכלל על העתיד. הודעתי חגיגת לבני דודים שלי שאם ככה הם מתנהגים, אני חוזרת בי ואני לא מצטרפת אליהם, אני חוזרת למדריכה שלי מהשומר הצעיר ומצטרפת לנסיעה לגרמניה.

המסע שלנו לארץ ישראל היה מתוכנן כך: קודם להגיע לגרמניה, להצטרף שם לצעירים שהגיעו מפולין וסביבותיה משם לאיטליה ומאיטליה על אניית מעפילים לארץ ישראל. סרטיפיקטים לא היו לנו, ולכן היה ברור שנאלץ לנסוע באניית מעפילים. אני זוכרת שגנבנו את הגבול לגרמניה. נאלצנו להבריח את הגבול מכיוון שבאותה תקופה התחילו לסגור את הגבולות. לא יכולנו להצהיר על סיבת בואנו לגרמניה. לא יכולנו להגיד שאנחנו בדרך לארץ ישראל כי האנגלים נעלו את שערי הארץ בפני יהודים.

נענו בלילה במכוניות אטומות שהיו מוסבות כמשאיות הובלה. ביום שהינו באיזה בית בודד ונטוש. בגרמניה התחלקנו לקבוצות, אני הצטרפתי למדריכה שלי מהשומר הצעיר גם אחי צבי היה בקבוצה הזאת. לא ידעתי מה האידיאולוגיה של השומר הצעיר וזה ממש לא עניין אותי. הצטרפתי אליהם רק בגלל שבני הדודים שלי הרגזו אותי.

בגרמניה השתמשנו במחנות צבא שניטשו ע"י הצבא הגרמני. כך הגענו לעיר לנדסברג לקסרקטין (מחנה) נטוש של הצבא הגרמני. שם פגשנו את אברהם מלמד. אברהם התחיל לארגן קבוצה דתית לעליה לארץ ישראל. אני כבר לא הייתי כל כך מרוצה בשומר הצעיר כי הרגשתי שהאווירה שם מדי פתוחה ומתירנית מדי בשבילי.

אני מצטרפת לבני עקיבא

החלטתי להצטרף לקבוצה של אברהם. אברהם צרף אותנו לבני עקיבא. הוא שיכן אותנו באיזשהו חדר שעמד לרשותו, ששימש גם כבית כנסת. אני לא אשכח את השבת הראשונה בקבוצה. אחי צבי שהיה בן ישיבה בעברו העביר לנו שיעור על פרשת השבוע. אברהם מלמד תמיד הזכיר לי את הסיטואציה הזאת עם אחי. לאחר תקופה קצרה עברנו מבית הכנסת למחנה צבאי (קסרקטין) פנוי. יצאנו לשם יום אחד בבוקר מוקדם עם מטאטאים, דליים, סמרטוטים ומגבים כדי לערוך ניקיון יסודי לפני שאנחנו מגיעים לשם. במחנה חיינו חיי שיתוף מלאים. היינו מקום שקלט אליו קבוצות ובודדים. כעבור זמן גם הגיעו אלינו האחים זיגלשטיין שהחליטו לנטוש את עסקי השוק השחור לטובת הקיבוץ שלנו. נחום הפך מיד להיות הטבח של הקבוצה. התקופה בגרמניה הייתה עבורנו תקופה יפה. סוף סוף הייתה לנו מעט יציבות. הצלחנו להתגבש, היו לנו חיי חברה פעילים מאד, שיעורים והרצאות בכל מיני נושאים. לאחר זמן, יצחק שהיה פעיל בארגון העלייה, סידר לנו מעבר לאיטליה, כדי שנהיה קרובים ככל האפשר לארץ ישראל וכדי שנוכל בהזדמנות הראשונה לעלות על אנייה בדרך לארץ.

חברי בני עקיבא בדרך לא"י, אני יושבת בשורה הראשונה מימין.

קבוצת אילה

כשהגענו למילאנו שבאיטליה קיבלנו את השם "קבוצת אילה". אילה הייתה בחורה מעליית הנוער שנרצחה ע"י הבריטים באחת הפריצות למחנה עתלית. אילה הייתה ילדה שנהרגה ושני אחיה, שאחד מהם היה המדריך של הקבוצה שלנו, החליטו להנציח את שמה. אט אט הצטרפו אלינו כל חברי הקבוצה שלנו מלנדסברג. הצטרפו אלינו גם מעפילים שהגיעו לחופי הארץ וגורשו חזרה לאירופה. באיטליה הצטרף אלינו גם מי שעתיד להיות בעלה של בת דודתי חיה, ישעיהו ארליך. ישעיהו היה איש אשכולות, היו לו ידיעות רחבות בהרבה נושאים. הוא לימד אותנו עברית וגם "הכשיר" אותנו לחיי קיבוץ ושיתוף. הוא עצמו היה בוגר ההכשרה לכפר עציון. ישעיהו נהרג בקרב האחרון בכפר עציון. ישעיהו היה חבר בקבוצת אברהם. בתחילת דרכנו במילאנו השתכנו בבית כנסת. ישנו בחדרון לא גדול בנים, בנות, נשים, גברים, דתיים ופחות דתיים. הסתדרנו בצפיפות עד שהעבירו אותנו למקום מחוץ למילאנו בשם "סקולה קדורנה". זה היה למעשה בית ספר שהיה פנוי מתלמידים בתקופה הזאת. גם מ"סקולה קדורנה" הצטרפנו להתפנות כי התלמידים חזרו ללימודים. משם העבירו אותנו בערב פסח למקום בשם "רג'יו אמיליה". הגיעו לשם מאות אנשים וביניהם גם כאלה שלא היו יהודים. הצטרפנו להכשיר לעצמנו מטבח שלא רק שלא היה כשר לפסח אלא היה טרף גמור. ניקינו והכשרנו לעצמנו חצי מטבח קיבלנו גם רשות להכשיר חצי כיריים. כמו כן קיבלנו אספקה של ביצים, תפוחי אדמה, יין ומצות. נחום היה הטבח שלנו והכין את ליל הסדר. היה לנו שולחן סדר ענק עם הרבה מסובים, לנחום הייתה עבודה רבה. גם אלה שלא הגדירו את עצמם שומרי מצוות שמחו להצטרף אלינו, כי לכולם היו זיכרונות נעימים מלילות הסדר במשפחה, לפני המלחמה.

אח"כ קיבלה הקבוצה שלנו וילה של איזשהו גביר יהודי במקום בשם ולמדונה. חיינו שם חיי שיתוף מלאים עם סידור עבודה מסודר, ותורנויות שונות, כיאה למי שמתעתדים לחיות בקיבוץ בארץ ישראל. הכנו את עצמנו לעליה לארץ ישראל בכמה מישורים. רכשנו השכלה בנושאים שונים ולמדנו עברית. אני הגעתי לארץ ישראל עם עברית טובה. ציפינו בכיליון עיניים לרגע בו נקבל פקודה לעלות לאנטייה בדרך לארץ ישראל.

המסע לארץ ישראל

סוף סוף הגיע היום המיוחל אליו התכוננו חודשים רבים, התבקשנו לעלות על האנייה. היינו חבורה די גדולה ומגובשת שעלתה יחד לאנייה וביניהם גם אחי צבי ובני הדודים שלי ממשפחת זיגלשטיין. האנייה הייתה צפופה, השינה הייתה על בדים עבים שנמתחו למשהו שהוא כעין ערסל. בערסל כזה ישנו שלושה, כשהראש והרגליים מתחלפים בין שלושת הישנים. היה "שמח" אצלנו בלילות. פתאום מישהו היה מתחיל לשיר והאחרים צעקו עליו "תשתוק כבר, תן לישון". רב החובל של האנייה היה איטלקי אבל היו כמה ישראלים שלא הזדהו בשמותיהם. היום במבט לאחור אני לא מבינה איך קראנו לספינה הקטנטונת הזאת אנייה. אני גם מתקשה להבין איך הסכמנו לעלות על ספינה כל כך רעועה. אבל אז לא חשבנו על הדברים האלה, המטרה הייתה להגיע לארץ, התלאות בדרך לא כל כך הפריעו לנו. לאנייה שלנו, או יותר נכון לספינה שלנו קראו "כ"ג יורדי הסירה"¹. בלב ים הינו אמורים להתאחד עם האוניה "כתריאל יפה". האמת שהיה לנו די ברור שנעצר ע"י הבריטים, כי באותו שלב חופי הארץ היו סגורים הרמטית ורוב האניות נתפשו וגורשו. התנאים בספינה היו קשים. הייתה צפיפות קשה, לא היו לנו מיטות, ישנו על הערסלים, שלשה בערסל, ראש מול רגל. האוכל היה מאד בצמצום. הבריטים אכן גילו אותנו כעבור מספר מועט מאד של ימים בהם שטנו (ארבעה ימים בערך). החלטנו לא להיכנע לבריטים בקלות, למרות שידענו שעומד מולנו כוח צבאי חזק, עם הצי החזק באירופה. הרגשנו את עצמנו גיבורים גדולים, אני לא יודעת מה חשבנו לעצמנו, אנחנו, היהודים הקטנים שהשתחררו לא מזמן ממחנות המוות נצליח להזיז משהו לצבא הבריטי החזק. זרקנו על

¹ ספינת המעפילים "כ"ג יורדי הסירה' נקראה לזיכרם של [23 חברי ה'הגנה'](#) שנעלמו לאחר שהפליגו בשרות הצבא הבריטי ב- 18 במאי 1941 למבצע חבלה נגד מטרות צרפת ה'וישית' בצפון לבנון. הספינה הוכנה להסעת מעפילים בנמל פורטו ונרה באיטליה.

הספינה הפליגה ב-2 באוגוסט 1946 מנמל בוקה דה-מגרה באיטליה עם 790 מעפילים. מפקדה היה [ישראל רותם](#). במסגרת דפוס הפעולה של [שילוב כלי שייט בהפלגות המעפילים](#), היו אמורים מעפילי הספינה ['כתריאל יפה'](#) לעבור בלב ים ל"כ"ג יורדי הסירה'. אולם יומיים לאחר ההפלגה התקלקל מנועה של "כ"ג יורדי הסירה' והתכנית השתנתה. עתה נדרשה ה'כתריאל יפה' לאסוף את מעפילי "כ"ג יורדי הסירה'. אך גם תכנית זו נזנחה בגלל קשיי תקשורת והצפיפות הקשה על 'כתריאל יפה', ו"כ"ג יורדי הסירה' התקדמה מזרחה באיטיות בעזרת מפרש.

הבריטים גילו את הספינה באזור קפריסין, וב-14 באוגוסט השתלטו עליה וגררו אותה לחיפה. לאחר שהשלטונות הודיעו על כוונתם לגרש את המעפילים לקפריסין – מדיניות בריטית חדשה שיושמה לראשונה ימים ספורים קודם לכן על מעפילי ['יגור'](#) ו'[הנרייטה סולד'](#) -- הכריזו המעפילים על שביתת רעב. לאחר מאבק אלים הם גורשו ב-18 לאוגוסט, יחד עם מעפילי 'כתריאל יפה' והמלווים, לקפריסין. (צבי בן צור, מתוך אתר ההעפלה והפלי"ם)

הבריטים מכל הבא ליד, קופסאות שימורים, סתם קופסאות וכל מה שנקרה בדרכנו. זאת למרות שהקרב היה "מכור" והתוצאות היו ידועות מראש. הבריטים ניצחו אותנו די בקלות וגררו אותנו לחיפה.

"בעיניך תביט ושמה לא תבוא"

הגענו אל מול חופי הארץ בליל שבת. ראינו את האורות של חיפה והכרמל. זה היה מראה מפעים ומרגש מאד. אף אחד מאיתנו לא נשאר עם עיניים יבשות, כולנו בכינו מהתרגשות. את "קבלת השבת" שערכנו אז על האונייה הבריטית לעולם לא אשכח, שרנו את שירי השבת ובכינו. בשל הנסיבות הקשות נאלצנו מהר מאד לחזור למציאות הקשה, המרה והכואבת. ליל שבת, אנחנו "במרחק נגיעה" מחופי הארץ שכל כך רצינו להגיע אליה, אבל אסרו עלינו לרדת לחוף. "רק בעיניך תביט ושמה לא תבוא" במשך שעות ארוכות לא הפסקנו להתפעל מהמראה של הכרמל. סעודת ליל שבת לא אכלנו, וגם למחרת לא קיבלנו לאכול (אולי כי הכרזנו על שביתת רעב). בשבת בצהריים הגיעה לנמל חיפה גם האנייה "כתריאל יפה" הבריטים החליטו להעביר אותנו לאנייה שלהם. כמובן שלא הסכמנו לעבור לאנייה של הבריטים מרצוננו החופשי. גם עכשיו, אחרי שטעמנו כבר פעם אחת את נחת זרועם של הבריטים, החלטנו להילחם. ירדנו לבטן האנייה וסירבנו לזוז משם, הבריטים נאלצו לפנות אותנו בכוח ולסחוב אותנו אחד אחד לאנייה שלהם. הרגשתי את עצמי גיבורה גדולה, רטובה כולי עם שערות סתורות. השתמשתי במעט הכוח שהיה לי כדי לנסות להדוף כל מי שניסה לפנות אותי. אחרי שהצליחו (די בקלות) להוציא אותי מהאנייה, ניסו להעלות אותי לאנייה הבריטית דחפתי את מי שניסה לעזור לי לעלות לכבש האנייה ונמלאתי גאווה עצמית גדולה, חשתי מאד גיבורה. באנייה הבריטית סירבנו לאכול, שרנו ורקדנו עד שאזלו כוחותינו.

קפריסין

הגענו מהר מאד לקפריסין. הבריטים הורידו אותנו מהאנייה והובילו אותנו למחנה. גם בקפריסין ניסינו לגלות התנגדות אבל היינו מותשים לגמרי אחרי "שביתת הרעב" והריקודים. אחרי שעות רבות בהם לא אכלנו הבריטים הגישו לנו אוכל, הסעודה כללה בעיקר, אורז מלא תולעים ולחם יבש. הוכנסו לאוהלים בנים לחוד ובנות לחוד. באוהל היו דרגשים. אנחנו בתור קבוצה דתית מאד מגובשת התאחדנו עם קבוצה נוספת של בני עקיבא. אנחנו נקראנו הקבוצה הפולנית והם נקראו הקבוצה ההונגרית². יחד ניהלנו חיי

² יעקב רון היה בקבוצה ההונגרית

קהילה. הקמנו בית כנסת מיד בתחילת השהות שלנו בקפריסין. לא היה לנו כמעט אוכל, אכלנו בהקצבה מהמלאי הקטן של קופסאות השימורים שעמד לרשותנו. לאט לאט התחלנו לבשל לעצמנו. למדנו לברור את האורז היטב לפני הבישול. וגם החלפנו סיגריות תמורת אוכל.

בקפריסין פרצה מגיפה של פצעי גוף, המגיפה פרצה כנראה בגלל תזונה לקויה והעדר תנאיי היגיינה מספיקים. המצב היה עד כדי כך קשה שחלק מהאנשים נלקחו לבית חולים לטיפול. מגיפת הפצעים גם עזרה לנו, הורשנו לבקר את החולים בבית החולים וליצור בדרך קשר עם המקומיים שמכרו לנו ירקות תמורת הסיגריות שרובנו בכלל לא עישנו. השותפות בין הקבוצות החזיקה מעמד עד לראש השנה תש"ז (שנת 1946), אין לי מושג על איזה רקע היה הפילוג. למרות הפילוג המשכנו לנהל את בית הכנסת במשותף לשתי הקבוצות.

העלייה השנייה

בקפריסין שהינו כארבעה חודשים בהם נהלנו חיי קיבוץ מלאים. גם כאן ניצלנו את הזמן ללימוד. למדנו מבוקר עד ליל, עברית, תנ"ך, ספרות. למדנו לשון ולמדנו לנקד. את הבוקר פתחנו בהתעמלות בוקר. גם הקפדנו מאד לקיים חי תרבות עשירים כגון ערבי שירה וריקודים. בדצמבר, לאחר ארבעה חודשי שהות, שוחררנו מהמחנה בקפריסין.

הועברנו לארץ בחסות בריטית. את הנר הראשון של חנוכה 1946 הדלקנו על האנייה הבריטית "אמפייר ריוול". הגענו בשנית לנמל חיפה, הפעם ידענו שאנחנו נשארים בארץ. הוכנסנו לשבועיים למחנה המעצר בעתלית ואז הבריטים שחררו אותנו.

אחי

אחי צבי החליט להיפרד מאיתנו ברגע שעזבנו את עתלית. הוא התגלגל איך שהוא לקיבוץ גינוסר שם אימצה אותו אישה מבוגרת אחת שהייתה נשואה לאחד העסקנים החשובים בתנועה הקיבוצית. הוא היה בן 17, חביב, יפה, חכם ושבה את ליבו של כל מי שבא עימו במגע. הוא זנח לחלוטין את הדת והפך להיות "חופשי" לחלוטין. בתקופה זו דרכנו כמעט נפרדו לחלוטין, לא שמעתי ממנו דבר עד שיום אחד בתחילת הקרבות של מלחמת השחרור

הודיעו לי שהוא נפצע. נסעתי לבקר אותו בבית החולים רמב"ם. הגעתי לשם וחפשתי את הפצוע צבי יעקובוביץ'. הראו לי בחור שנשא בדיוק את אותו שם. מסתבר שזה היה אחד מבני הדודים שלי שגם נפצע, לבסוף פגשתי את צבי, פצוע בידו. הוא שהה בבית החולים כמה שבועות ואחר כך עבר לשיקום. ההחלמה שלו הייתה מהירה מאחר והוא הקפיד להתאמן ולשחק טניס ופינג פונג עם היד הפצועה.

צבי ואני

צבי עזב את גינוסר והצטרף לצי"ם, הוא היה מלח. בהפלגות הארוכות ובחניות בנמלים הוא קרא הרבה. הוא רכש לעצמו את האנציקלופדיה העברית מיד כשיצאה וקרא בה בכל הזדמנות. את הכרכים שסיים הוא נהג להעביר אלי והם נמצאים ברשותי עד עצם היום הזה.

צבי עבר להתגורר בארה"ב, נשא אישה יהודיה. נולד לו בן יחיד אביגדור (ויקטור), שנישא לגויה, לאביגדור ולאשתו שתי בנות, רחל ואריאל. צבי נפטר לפני כשנתיים לאחר מחלה קשה.

יצקב ואני עם צבי, אשתו גלוריה ואנו

כפר עציון

אחרי שבועיים של שהות בארץ, הגיעה הקבוצה שלנו (הקבוצה הפולנית), לכפר עציון. שאר הקבוצות התפזרו ברחבי הארץ, החברה הצעירים מאד הגיעו למקווה ישראל. היינו קבוצה די גדולה, שהגיעה לכפר עציון. למעשה, הגענו לכפר עציון בעקבות בן דודתי יצחק שהיה חבר כפר עציון עוד לפני שגויס לבריגאדה. הקבוצה כללה את בני משפחת זיגלשטיין ואני בתוכם ועוד אנשים, שחלקם כגון ישעיהו ארליך היו מוכשרים מאד. הגענו באוטובוס לכפר עציון עברנו דרך ירושלים. אני לא זוכרת אם חנינו בירושלים...

לכפר עציון הגענו בשלהי שנת 1946, או בתחילת 1947. בלילה הראשון הובאנו לנווה עובדיה שהיה מרכז התרבות של כפר עציון, משהו כמו מועדון לחבר. אני זוכרת שהמבנה של נווה עובדיה הרשים אותי מאד. לא יכולתי לתאר לעצמי קודם, שיש בנין כזה מפואר בקיבוץ כזה נידח. זכינו לקבלת פנים יפה ושמחה, כבר ביום הראשון הרגשתי בבית. הקבוצה שלנו עשתה רושם עז מאד בכפר עציון. התפעלו מהגיבוש שלנו ומהידיעות הרבות שהיו לנו בהרבה נושאים אך הדבר שעורר את הפליאה הרבה ביותר היה ידיעתנו את השפה העברית (כמעט) על בוריה. ידעתי להתבטא טוב יותר מהרבה חברים ותיקים בכפר עציון. תמיד

מזכירים לי את זה שבתחילת דרכי בכפר עציון נכנסתי לחדר האוכל ומישהי מהחברות הותיקות פנתה אלי באידיש ואני עניתי לה בפליאה בעברית, "מה את לא יודעת עברית?" אני זוקפת את העברית הטובה שלי לתקופה בה שהינו באיטליה ובקפריסין. למרות שהינו קבוצה גדולה ומגובשת השתלבנו מהר מאוד עם חברי כפר עציון הותיקים. מאד אהבו את חברי הקבוצה בכפר עציון.

כבר ביום הראשון בכפר עציון חיפשנו עבודה ורצינו לעבוד. החברים הותיקים חשבו שהם עושים לנו טובה שהם נותנים לנו עוד כמה ימים למנוחה ולהכרת הסביבה, אבל אנחנו רצינו להגשים סוף סוף את הדבר אליו השתוקקנו, לעבוד את אדמת ארץ ישראל. שיכנו אותנו בחדרים של בית ההבראה שהיה בכפר עציון. החדרים היו ריקים בחורף. מכיוון שהינו קבוצה גדולה, חלק מאיתנו נאלץ להתגורר באוהל, באקלים החורפי של גוש עציון. התמזל מזלי והייתי בין אלה שזכו לגור במבנה ולא באוהל. התגוררנו ארבע נשים בחדר. חברים אחרים זכו להתגורר בביתני המקלחות לשם הכניסו מיטות. המגורים במקלחות נחשבו למשודרגים וטובים יותר מהמגורים באוהל. נחום בן דודתי זכה לגור במקלחות. השירותים היו כמובן מחוץ לחדר והיו משותפים לחדרים נוספים. גם באירופה בקור של 25 מעלות מתחת לאפס השירותים היו מחוץ לבית, כך שלמרות הקור החורפי בגוש עציון לא הרגשנו קושי. כארון שימש לנו ארגז תנובה עשוי מעץ שחולק לשניים. לא היה לי הרבה לאחסן ב"ארון" שקיבלתי. מלאי הבגדים שלי היה מצומצם וכלל חצאיות וחולצות שתפרנו מהשכבות הפנימיות של האוהלים שלנו בקפריסין. את המעיל שהיה לי השארתי בקפריסין, כי לא העליתי בדעתי שאזדקק בארץ למעיל, חשבתי שכאן בארץ השמש זורחת בלי הפסקה ומעיל סתם מיותר. זמן קצר לאחר הגיענו קיבלנו שמיכה. התופרת (חברת כפר עציון) נסעה איתנו לירושלים וקנתה בד לתפור לנו סט בגדים חדש, שכלל חולצה בצבע תכלת וחצאית לשבת. קיבלנו גם צמר עבה בכדי שנוכל לסרוג לעצמנו סוודר חם, מעילים לא היו לנו. קיבלנו גם זוג נעלים חדשות. אני הייתי ברת מזל כי היו לי דודים באמריקה, שאין לי שמץ של מושג איך הם הצליחו לאתר אותי. הדודים מאמריקה שלחו לי מתנה, 5 דולר. זה היה נחשב הון רב מאד באותם ימים. נסעתי עם הבנות דודות לירושלים ובכסף הזה קניתי לעצמי זוג נעליים נוסף.

התנאים בכפר עציון היו תנאים מצוינים לעומת מה שהיה לנו קודם לכן. סוף סוף הייתה לי פינה משלי בארץ שחיכיתי להגיע אליה במשך זמן ממושך. סוף סוף היה לי מקום קבוע, אחרי שנים רבות של נדודים. מיד לאחר הגיענו לכפר עציון פגשתי את מי שלימים הייתה חברתי הטובה, פנינה בן סירא. פנינה שהייתה מילדי טהרן לא הייתה איתנו באנייה, היא הגיעה לכפר עציון לשבת, לבקר את אח שלה, דוד וול, שנהרג אח"כ בקרב האחרון על כפר עציון. פנינה התחברה עם רחל בת דודתי שלימים הייתה חברתו של אחיה והצטרפה מיד

לחבורה שלנו. היא החליטה להצטרף לכפר עציון בתור עובדת חוץ, ועבדה כמטפלת תינוקות. פנינה הייתה החברה הטובה ביותר שלי עד למותה. עברנו כברת דרך ארוכה מאד יחד וכמעט שלא נפרדנו. דברנו יחד על הכול, לא הסתרנו שום דבר אחת מהשנייה. לקראת מותה, כשהיא הייתה כבר בלי הכרה, נכנסתי אליה, נגעתי ביד שלה ופתאום הרגשתי איך שהיא לוחצת לי את היד. הייתי מאד קשורה אליה, מותה הותיר בי חלל כבד.

פנינה ואני בנ"ר אצ"ו, חברות 60 שנים.

בכפר עציון, היינו בחדר ארבע בנות, פנינה, בנות הדודה שלי ואני. אחרי שבת דודתי חיה, נישאה למדריך שלנו ישעיהו ארליך, נשארנו שלוש בנות בחדר.

חבורה שכלאת: פנינה, צפורה, חיה ואני (למטה מימין)

שיגרה ברוכה

בתחילת דרכי בכפר עציון עבדתי ב"יער". היער היה חורש צעיר בו שתלנו עצי אורן. כשאמרו לי שאני הולכת לעבוד ביער, ראיתי בעיני רוחי את היערות העבותים שהכרתי מאירופה. חיפשתי את היער והסבירו לי שהשתילים הרכים יהפכו ליער אם נטפל בהם נכון. הגובה הממוצע של העצים ביער היה כ-15 ס"מ, אהבתי מאד את העבודה ביער והאחראי על העבודה ביער, שמואל ארזי ז"ל (מי שאשתו גרה אח"כ בניר עציון) אהב אותי מאד כי הייתי עובדת חרוצה ומסורה. הייתי שומעת אותו רב עם סדרנית העבודה כדי להשאיר אותי בעבודה ביער. ביער הקשבתי לשיחות בעברית של החברים הוותיקים, הייתי גאה בעצמי מאד על כך שהצלחתי להבין כמעט את כל מה שהם אמרו, זאת למרות שהם דברו די מהר. מלבד יער של עצי הסרק, לכפר עציון היו גם מטעים של עצי פרי נשירים, אגסים ושיזפים. בשנה שהגענו לכפר עציון חגגו בקיץ "נטע רבעי", זו הייתה חגיגה גדולה ומרגשת מאד. ילדי כפר עציון הביאו את הפרי בתהלוכה מרשימה ואחר כך הייתה תערוכה בנוה עובדיה.

מלבד ה"יער" והמטעים היו בכפר עציון רפת לחלב, לולים לפיטום, ובית הבראה שעבד רק בקיץ. בחורף שמשו חדרי ההבראה בתור בתי חברים. הייתה תכנית להקים מפעל משותף

למכניקה עדינה לכפר עציון ומשואות יצחק. לשם כך נשלחו שני חברי כפר עציון ושניים ממשואות יצחק להשתלם ברחובות. לצערנו, לא הספקנו להקים את המפעל. לכפר עציון לא היו מקורות מים עצמיים. החברים חפרו שלושה מאגרים (בריכות) קטנים בהם אגרו מים בימות הגשמים. את המאגר השלישי חפרו החברים מהקבוצה שלנו. בשנים בהם לא ירדו מספיק גשמים, נאלצו חברי כפר עציון לייבא ולסחוב מים ממעינות ובארות בסביבה. השנה בה הגעתי לכפר עציון הייתה שנה ברוכה מאד בגשמים והיו מים בשפע רב. אני זוכרת שהתלהבתי מאד מ"הטכנולוגיה" של המאגר. התפעלתי מאד לראות איך כל טיפות הגשמים נותבו להגיע למאגר ויש ניצול כמעט מקסימאלי של הגשם.

לקראת חג הפסח הפסקתי לעבוד ביער ועזרתי בהכנות לפסח יחד עם כל הבנות. זה היה הפסח הראשון שחגגתי בארץ ואני זוכרת שמאד התרגשתי.

אחרי פסח לא חזרתי לעבוד ביער. עברתי לעבוד בבית הילדים, בתור מטפלת תינוקות. זו הייתה שנה ברוכה בתינוקות רבים, ופנינה, שהייתה המטפלת, הייתה ממש זקוקה לעזרה, אני נכנסתי לעזור לה. והייתי גם אחראית בפעוטון. היה שלב בו רצו להכניס אותי לעבוד במטבח בתור מבשלת אך הצלחתי להתחמק מזה כי "הלשנתי" על נחום בן דודתי שהוא יודע לבשל טוב. כך נכנס נחום לעבוד במטבח במקומי. "העסקה" התבררה כמשתלמת כי נחום בישל מצוין. נחום צבר ניסיון כטבח באיטליה וקפריסין.

סדר היום בכפר עציון לא התחיל בארוחת בוקר, אלא בעבודה. יצאנו לעבודה ב-7 בבוקר ורק אחרי שעבדנו כשעתיים הגענו לחדר האוכל לאכול ארוחת בוקר. תפריט ארוחת הבוקר כלל ירקות, צלחת עם חצי ביצה, או צלחת עם חתיכה קטנה של גבינה צהובה, וקפה או תה. אחר כך חזרנו לארוחת צהריים, הייתה לנו גם ארוחת ארבע שכללה תה עם לחם וריבה. למרות שלכפר עציון הייתה רפת, הגבינות לא היו מתוצרת מקומית. גם את הלחם הביאו ממאפיה בירושלים. הארוחות היו די מצומצמות ומדודות. המחסנאית שלנו הייתה אישה קטנה ורזה, הבחורים צחקו ואמרו שכמות האוכל מותאמת למימדים של הדסקיה המחסנאית, כי היא קטנה ורזה, לא זקוקה להרבה וחושבת שאף אחד לא זקוק ליותר מידי אוכל. בשבת קיבלנו עוגות שמרים וחלות מתוצרת מקומית. האופה המקומי, צבי שיינפלד, (שכונה משום מה בביצ'קה), אהב מאד את חבורת הבנות מהחדר שלנו, אותי הוא כינה "הקוזינה", קוזינה מלשון בת הדודה כי הייתי בת הדודה של חמשת האחים והאחיות לבית זיגלשטיין/בן סירא.

עם "בני הדודים" כפר עציון, קצת לפני שבת.

צבי הכין לנו במיוחד עוגת שמרים "מיט א-פינגר" כלומר, עוגת שמרים שהוא עשה בה סימן עם האצבע כדי שידע להבדיל אותה מהעוגות האחרות. בעוגות "המיוחסות" שלנו הוא הכניס יותר קקאו וסוכר. בשבת גם קיבלנו מרק פירות. מרק הפירות היה מיוחד לשבת, בסתם ימים של חול לא קיבלנו מנה אחרונה.

בשבת כולם היו בתורנות, חלק בחדר האוכל, חלק בבתי ילדים והאחרים בשמירה, הרבינו לטייל באזור וגם הקדשנו זמן לביקורים הדדים במשואות יצחק. היו לנו קשרים טובים מאד עם אנשי משואות יצחק, עם עין צורים היה לנו פחות קשר כי הם היו צעירים בהרבה מאיתנו. היו לנו קשרים טובים מאד גם עם הישוב רבדים. למרות היותו ישוב חילוני מתנועת התיישבות אחרת. אני זוכרת היטב את חגיגת העלייה לקרקע של רבדים. האירוע התרחש ימים אחדים לאחר בואנו לכפר עציון. אע"פ שרבדים השתייכה לשומר הצעיר, העלייה לרבדים התחילה בכפר עציון. היו לנו גם קשרים טובים עם הכפריים הערבים בסביבה, הקשרים הטובים נמשכו עד להחלטת האו"ם על תכנית החלוקה.

אני זוכרת איך נפעמתי ממראה הערפל על הוואדיות שבסמוך לכפר עציון. בוקר אחד קמנו וראינו את כל הוואדיות בסביבה מכוסים ערפל לבן, הם נראו כאילו מישוהו עטף אותם בפוך

עדין שהתגלגל בואדי. המראה הזה ריגש אותי והותיר בי רושם רב, זאת הייתה הפעם הראשונה שראיתי ערפל לבן, באירופה הערפילים היו אפורים.

בשלהי החורף ובאביב היו פרחי בר רבים באזור כפר עציון. היו שם רקפות וכלניות אותם לא הכרתי מאירופה.

בקיץ פינו אותנו מהחדר לטובת המבריאים שהגיעו לכפר עציון ועברנו לגור באוהל. בין האוהלים השתרגו גפנים, יכולנו להושיט את היד מהאוהל ולבצור לעצמינו ענבי מאכל.

החיים בכפר עציון היו שלווים, שמחים ורגועים. קיץ 1947 היה קיץ נפלא מאד בכפר עציון. בית ההבראה היה מלא באורחים, חתונות רבות נערכו, בתי התינוקות והפעוטונים היו מלאים בילדים, חיי התרבות היו עשירים, אחד החברים, ישעיהו ארליך, מי שהיה המדריך שלנו, ובעלה של בת דודתי הקים תיאטרון מקומי, והעלה הצגה. השחקנים היו חברי כפר עציון. נסענו מידי פעם לירושלים לראות הצגה. חשבנו שהנה, אחרי שנים של תלאות ונדודים הגענו סוף סוף למנוחה ולנחלה.

ב-29 לנובמבר 1947 הוחלט באו"ם על תכנית החלוקה והקמת מדינת ישראל. אני זוכרת התרגשות גדולה מאד בכפר עציון וריקודים של שמחה עד אור הבוקר כמעט.

כפר עציון בתפארתו, לפני הנפילה

רוחות מלחמה

אך אז החלו לשוב רוחות מלחמה. ערביי הסביבה החלו להציק ולהתקיף את התחבורה מירושלים לגוש עציון. התחבורה הציבורית לכפר עציון חדלה, הדרך מכפר עציון לירושלים ובחזרה התנהלה אך ורק בשיירות. כשבועיים לאחר הכרזת האום על תכנית החלוקה, ב-11 בדצמבר 1947, ערב נר רביעי של חנוכה. הותקפה שיירת העשרה. זו הייתה שיירה שהביאה לגוש עציון הנצור. אספקה וציוד רפואי מירושלים. השיירה הותקפה קרוב מאד לגוש עציון. עשרה אנשים נהרגו וביניהם חברי כפר עציון. היו גם פצועים מכפר עציון. בין ההרוגים היה גם שלום קרניאל שהיה דמות משמעותית מאד בכפר עציון. אשתו שושנה קרניאל הייתה האחות של כפר עציון. בעקבות פטירת בעלה, שושנה נסעה לירושלים וכפר עציון נותרה למעשה ללא אחות.

אני הופכת לאחות בין לילה

נפתלי, אחד מחברי כפר עציון ארגן קורס עזרה ראשונה בו השתתפתי. נפתלי אמר "מי שתחבוש בצורה הטובה ביותר תחליף את שושנה קרניאל". החבישה שלי הייתה המוצלחת ביותר וכך זכיתי להיות האחות "המדופלמת" של כפר עציון. "הדיפלומה" הייתה החבישה המוצלחת שביצעתי. זה שהתעלפתי במהלך ניתוח להוצאת רסיס שהשתתפתי בו, לא "עזר" לי, זה לא עשה רושם על אף אחד, נותרתי עם התפקיד המחייב הזה של אחות בשעת מלחמה. לכפר עציון הגיע רופא חדש בשם ד"ר וינצברג. היו רופאים נוספים בגוש עציון אך ד"ר וינצברג היה המיומן מכולם. את הניסיון שלו כרופא הוא רכש בצבא הרוסי. ד"ר וינצברג הגיע יום לפני השיירה האחרונה (שיירת ניבי דניאל). הוא קרא לי ואמר: "אני יודע שאת אחות. מחר צריכה להגיע שיירה. את תיקחי תיק עזרה ראשונה ותחכי ליד "העץ" (עץ = "האלון הבודד", כיום, בסמיכות לאלון שבות). השיירה בודאי תותקף, ואת תהיי הראשונה שתגישי עזרה רפואית, תמייני את הפצועים. את תחליטי במי דחוף יותר לטפל ובמי פחות דחוף לטפל". לא היה לי אפילו קול לענות לו ולהגיד לו שהתפקיד שהוא הפיל עלי גדול עלי. פחדתי להגיד לו ד"ר אני מפחדת אני לא יודעת דברים כאלה. כל הזמן חשבתי מה אעשה. אני חושבת שלא נרדמתי בלילה. יצאתי בזמן המיועד, רועדת מפחד, לאלון ופגשתי שם את החובש ממשואות יצחק. נוכחותו של החובש ממשואות יצחק הרגיעה אותי קצת. לשמחתי הרבה, השיירה הגיעה בשלום לגוש עציון וחוסר המיומנויות שלי, לא נחשף ברבים. לצערנו, השיירה הותקפה בדרך חזרה, אבל זה כבר לא היה בתחום אחריותי.

תפקידי החדש כאחות כלל בעיקר, תורנויות קבועות בבתי הילדים ומתן כדורים לחולים. לעיתים, כשהיו התראות על התקפה או פשיטה, הייתי בכוננות, תפקידי היה להזעיק במקרה הצורך, את שאר אנשי "הסגל הרפואי".

התחלתי להשתתף בניתוחים (בלי להתעלף), אני זוכרת איך פעם החזקתי בחור במהלך ניתוח, תפקידי היה לוודא שהוא לא יזז בשעה שמטפלים בו. הבחור פונה אח"כ לתל אביב. אותו בחור פגש אותי אחרי שחזרתי מהשב. הוא התרגש מאד לראות אותי כי הוא שמע על נפילת כפר עציון וחשב שגם אני נהרגתי בקרב האחרון.

פעם גם נאלצתי להשתתף בניתוח לכריתת רגל של אחד מהבחורים שעלה על מוקש. פנינה ואני חזרנו מטיול פסטורלי במהלך היום החופשי שלנו. הינו עדיין תחת הרושם של הפרחים המרהיבים שראינו בטיול ופתאום קראו לנו להגיע בדחיפות למרפאה. פנינה התייצבה מיד עם מדים של אחות, וגם אני הגעתי. הרופא הרדים אותו בהרדמה מקומית וניסר במסור את הרגל הפצועה, עד היום הצלילים של המסור מהדהדים לי באוזניים, וגם הצעקות של הבחור, שהרגיש את הניסור למרות ההרדמה המקומית. אגב, הבחור שהיה אז בן 17 ניצל, לפני שנה שמעתי שהוא מחפש אותי.

אחרי נפילת שיירת הל"ה, הוחלט בכפר עציון על פינוי הנשים והילדים. את הבחורות הלא נשואות השאירו בכפר עציון, היו זקוקים לעזרה שלנו בהגנה על כפר עציון.

*פינוי הנשים והילדים מכפר עציון
האברים נפרדים מנשותיהם וילדיהם*

חיי שיגרה במצור

למרות ההתקפות על השיירות ולמרות פינוי הנשים והילדים השתדלנו לשמור על חיי שגרה עד לחג הפסח תש"ח. עבדנו במטעים, אפינו לעצמנו לחם, טיפלנו בתרנגולות בלול, השתדלנו עד כמה שניתן להמשיך בחיי התרבות. עד כמה שזכור לי פינו את הרפת של כפר עציון לקיבוץ יבנה. את פר ההרבעה שלחו בשיירה שהגיעה לגוש עציון. השיירה חזרה לירושלים באותה דרך בה היא הגיעה לגוש עציון, זאת הייתה טעות לתת לה לחזור בדיוק באותה דרך בה היא הגיעה. בדרך חזרה לירושלים הותקפה השיירה, פר הרבעה נפצע קשה והוחלט לשחוט אותו ולהחזיר אותו לכפר עציון כדי שנוכל להשתמש בבשרו למאכל. מלבד בשר הפר, השיירה האחרונה הביאה אספקה רבה מאד לכפר עציון. לפני כן, קיבלנו אספקה משמים, מטוסים קלים חגו מעל כפר עציון וזרקו לנו אספקה. לא חווינו מחסור במים כי חורף 1947-1948 היה חורף גשום מאד, כל הבורות וברכות המים התמלאו. אמנם החורף הקשה היקשה על חינו, אבל לפחות לא חסרו לנו מים. בגלל החורף הקשה, האביב באותה שנה היה פורח במיוחד. הותיקים מכפר עציון סיפרו שהם לא זוכרים שפע כזה של פרחים.

את ליל הסדר חגגנו בצוותא בחדר האוכל, היו לנו כמה שעות של רגיעה יחסית. עד כמה שזכור לי היה שקט גם יומיים לאחר ליל הסדר. אבל אז התחילו ההתקפות והצרות.

התקפה קשה על כפר עציון

שלושה ימים אחרי פסח (כה' ניסן), הייתה התקפה גדולה על כפר עציון, כמה מהלוחמים נהרגו. יעקב נפצע בקרב הזה ופונה מכפר עציון במטוס לתל אביב. היה מנחת מטוסים שהבחורים הכשירו לנחיתת מטוסים קלים בגוש עציון.

בכה' ניסן נפצע אחד מחברי כפר עציון שאני לא זוכרת את שמו. הפצוע הונח בחדר החולים והרופא אמר לי שאני לא צריכה לגשת אליו. למחרת אני שומעת את הפצוע אומר שהוא רעב ומבקש ממני לאכול. רצתי מיד לקרוא לרופא, הוא החליט לתת לו עירווי דם, לא היו מנות דם זמינות ולכן הרופא חיפש תורם מתאים. הדם שלי נמצא מתאים והרופא העביר אותו לפצוע.

אני לא זוכרת במדויק את הקורות אותנו בעשרת הימים שבין כ"ה ניסן לליל ד' אייר. אני רק זוכרת ימים עמוסים מאד בפעילות התבצרות ובשמירה.

מול פני המלחמה

כפר עציון בעיצומה של קרבות, אני אימין

בג' באייר התחילה הפגזה כבדה על כפר עציון. אני בדיוק סיימתי משמרת של שמירה והגעתי לחדר להחליף כוחות ולישון. בחדר שהו באותה שעה פנינה, ורחל בת דודתי. עד כמה שזכור לי זאת הייתה הפעם האחרונה בה ראיתי את רחל. פנינה מיד התייצבה למשמרת כאחות וגם אני למרות העיפות יצאתי מיד מהחדר והתייצבתי בבית החולים המאולתר. ידי הצוות הרפואי ואני בתוכם היו מלאות עבודה. טיפלנו בחולים בשטח ובחדר החולים.

אני זוכרת שבלילה האחרון (ליל רביעי ג' אייר), הגיעו אלינו לתגבורת שתי בנות מעין צורים. באיזשהו שלב של הלילה החלטתי לשלוח אותן מסיבה כלשהיא חזרה לעין צורים. הבנות הגיעו בשלום לעין צורים אך אני "אכלתי את הלב" במשך שנים רבות מהמחשבה של מה שהיה עלול לקרוא להן אם במקרה היו נפגשות בדרך בלגיונרים או גרוע מכך, באספסוף. היום אני יודעת למעשה שבזכות זה החיים שלהם ניצלו, לו הן היו נשארות בכפר עציון סביר להניח שהן היו נטבחות ביחד עם מגיני כפר עציון. אך נכון לאותו רגע השילוח שלהן חזרה היה מעשה נמהר וחסר אחריות, כנראה שלא הייתי מספיק מודעת למה שמתרחש ולסכנה הגדולה.

מאוחר בלילה (אור לדי אייר) הוחלט, לאחר התייעצות בין המפקדים לפנות את הפצועים קשה מכפר עציון למשואות יצחק. עלי ציווה הרופא לתמוך וללוות את אריה קליינצר שהיה פצוע. גם פנינה התלוותה אלי, היא תמכה בדוד בן דוד שקיבל כדור ביד, שחדר לריאה שלו. בנוסף לפצועים סחבנו איתנו גם חבילה גדולה עם מלאי של תרופות וחומרי חבישה.

המעבר למשואות יצחק

היום קשה לי לדמיין איך עמדתי בזה. איך הסכמתי לצאת ממקום שנראה בטוח לחושך ולמלחמה בחוץ, איך אני אישה קטנה ועדינה סחבתי איתי פצוע וחבילה.

אריה היה כבד בשר והיה לי קשה מאד לתמוך בו. השתרכנו ארבעתנו בדרך העפר דרך גבעת הסלעים למשואות יצחק. דוד (שפנינה סחבה) ואריה נפצעו לפנות ערב, הם קיבלו טיפול ראשוני בכפר עציון ואחר כך ציוו עלינו להעבירם למשואות יצחק בחסות החשיכה. פנינה, דוד, אריה ואני הינו בין האחרונים שעזבו את כפר עציון לפני הקרב האחרון. יצאנו בחושך, ברקע היו יריות אך הן לא כוונו אלינו. לא הלכנו בדרך המלך כי חששנו שיגלו אותנו. הלכנו דרך גבעת הסלעים. עברנו בחושך בין קוצים. דוד בן דוד היה מטושטש אך

לפאת הסלעים

התעקש שהוא מכיר את הדרך. הוא הוביל אותנו למטה, ישר לכפר הערבי. אחרי שתעינו בדרך, החלטתי לקחת פיקוד ולשנות כיוון, השענתי את אריה על סלע ורצתי לבדי לחפש דרך, פנינה חששה מאד לשלומי צעקה אחרי, "שרה" "שרה" היא לא רצתה שאנוע לבדי.

התעקשתי, הייתי בטוחה שתעינו בדרך ונחושה בדעתי למצוא את הדרך הנכונה. לא התייחסתי לצעקות של פנינה והמשכתי בדרכי. חזרתי על עקבותינו והגעתי לדרך עפר שם פגשתי מולי אנשים ממשואות יצחק שקיבלו מידע מפצועים אחרים שהתפנו בכוחות עצמם, על בואנו הצפוי ובאו לקראתנו עם אלונקה. על האלונקה הניחו את דוד בן דוד שהיה פצוע קשה יותר. ממני ביקשו להישאר בצד הדרך עם אריה ולשבת בשקט כדי שלא יגלו אותנו, אריה לא היה מסוגל ללכת. אני לא זוכרת שפחדתי, חשתי שאני עושה משהו חשוב ותורמת למאמץ המלחמתי. חיכינו שם כרבע שעה עד שבאו לחלץ אותנו. העלו את אריה על אלונקה, אני הלכתי בזריזות אחריהם. הגענו למשואות יצחק לפנות בקר של יום חמישי ד' אייר תש"ח. דוד ואריה הועברו מיד לטיפול במרתף ששימש כבית חולים, אותי שלח הרופא לישון. הייתי אחרי למעלה מ-48 שעות ללא שינה, העייפות כנראה ניכרה בפני. למרות השעות הרבות שעברתי ללא שינה התקשיתי מאד להירדם. ניסיתי להאזין ולדלות מידע מהרחשים והרעשים מסביב על הנעשה בכפר עציון. בצהרים של אותו יום הגיעו למשואות יצחק מגיני גבעת הסלעים, הם נסוגו לאחר קרב קשה.

פנינה ואני היינו היחידות מכפר עציון שלא היו פצועות. התגלגלו לאוזנו חלקי פרטים שחללו לאט, הסתובבנו כמו ארי בסוגר ולא ידענו מה לעשות עם עצמנו. פנינה הותירה בכפר עציון את אחיה ואני הותרתי שם את בני דודתי, שתינו הותרנו שם חברים רבים, דאגנו להם מאד. הסתובבנו במשואות והבטנו בדאגה רבה לכיוון כפר עציון. דימינו לראות שם את הצללים של החברים. חשבנו שאנחנו רואות אותם יוצאים לשבי. לא יכולנו בכלל לעלות בדעתנו שכולם נהרגו. פנינה החזיקה בכיס שלה סיגריות עבור דוד אחיה, היא חשבה איך היא מעבירה אליו את הסיגריות. ידענו שבכפר עציון מתחולל קרב קשה אך לא יכולנו לעלות בדעתנו שכולם נהרגו. התמונה שלי ושל פנינה צופות לעבר כפר עציון ומדמיינות שאנחנו רואות שם את החברים, מלווה אותי מאז, זה היה מאד קשה.

פנינה ואני הרגשנו בודדות ונטושות, ללא אב ואם, אח או קרוב שידאג לשלומנו. אף אחד לא התעניין בשלומנו ולא דאג לנו, אף אחד לא טרח לספר לנו מה קורה. באותם רגעים פנינה הייתה הבן אדם הקרוב ביותר שנוותר לי ואני הייתי האדם הקרוב ביותר שנוותר לה. הינו בנות צעירות מאד והיו שם אנשים מבוגרים, אך לאיש לא היה פנאי בכלל לחשוב עלינו או על המצב הרגשי שלנו. היום במבט לאחור אני חושבת שזה היה מאד אכזרי.

חורבן הבית

אני זוכרת את הרגע ששמענו ש"מלכה" נפלה. מלכה, היה שם הצופן של כפר עציון. דוד בן דוד שהיה מותש מאיבוד דם בשל הפציעה ומטושטש בשל שעות רבות ללא שינה, קם ממיטת חוליו, הוא צעק: "מוכרחים ללכת להציל אותם, חייבים לעזור להם, אנחנו נכין בקבוקי מולוטוב וננצח את האויב". דוד לקח איזשהו כלי נשק והחל לרוץ לכיוון כפר עציון. זה היה מחזה קשה מאד. ניסינו לעצור אותו אבל הרופא ביקש שנניח לו, כעבור דקות אחדות הוא התמוטט ונפל, טיפלנו בו והחזרנו אותו למיטה. זה היה רגע קשה מאד.

ביום חמישי ד' אייר. לפנות ערב הגיע נחום בן דודתי למשואות יצחק. נחום נפצע בירך, אך בכל זאת הצליח לגרור את עצמו איך שהוא לכיוון משואות יצחק. הרופא טיפל בו. אח"כ הוא הסתגר עם הרופא וכנראה סיפר לו מה התרחש בכפר עציון. נראה לי שכולם התאמצו להסתיר מאיתנו את המידע על שהתרחש בכפר עציון.

בלילה שבין חמישי לשישי היו שיחות בין אנשי גוש עציון לאנשי המפקדה בירושלים. היו התלבטויות רבות מה לעשות. פנינה ואני לא הינו חלק מהשיחות האלה, אותנו לא שיתפו בלבטים. ידענו שקיימת התלבטות אם להיכנע וללכת לשבי, אך לא ידענו הרבה מעבר לזה. ניסינו להשמיד כמה שיותר מצרכים ומסמכים בכדי שלא יפלו בידי האויב.

ביום שישי ה' אייר אחה"צ הכריזו על הקמת מדינת ישראל, אך אנחנו לא ידענו על כך דבר. הינו טרודים במחשבות על הנעשה בכפר עציון ועל עתידנו.

הליכה לשבי

ביום שישי בשעת הדלקת נרות שבת פתאום ראינו את חיילי הלגיון במשואות יצחק. אף אחד לא עדכן אותנו על הנעשה, נראה לי שהמראה של חיילי הלגיון במשואות יצחק די הפתיע אותי.

הפרידו בינינו לבין הבנים. אנחנו נסענו במשאיות נפרד מהבנים. הינו חברות ולוחמות שיצאו משלושה קיבוצים, משואות יצחק, רבדים ועין צורים. פנינה ואני היינו היחידות מכפר עציון על המשאית הזאת. אחר כך גילינו את עליזה מהפלמ"ח ואת יפה רוזנטל, שניצלו מהקרב האחרון בכפר עציון. נסענו במשאיות מחופות כדי שהאספסוף המוסת לא יפגע בנו.

בתחילה היו שמועות שמעבירים אותנו לעבר הירדן, המשאית נסעה לכיוון עבר הירדן אבל באמצע הסתובבנו ולקחו אותנו לכיוון בית לחם. ואחר כך הועברנו למשטרת חברון. אני זוכרת איך פנינה ואני הסתובבנו יחד, איש לא דיבר איתנו, אף אחד לא סיפר לנו מה קורה, חשבנו שהנה עוד רגע אנחנו נפגשות עם בני המשפחה שלנו והחברים שהותרנו בכפר עציון, פנינה שמרה לדוד אחיה את הסיגריות, היא חשבה שהנה עוד רגע היא תיתן לו אותם אך הרגע הזה בושש לבוא. היו רגעים שדמיינו שאנחנו שומעות או רואות את החברים מכפר עציון, אך בסופו של דבר התאכזבנו. היינו זקוקות מאד למשענת ותמיכה ועידוד אבל לאף אחד לא היה ראש לחשוב עלינו בכלל. הרגשנו עזובות ובודדות, מזל שהיה לנו אחת את השנייה.

באותו לילה שיכנו אותנו באורוות של משטרת חברון. למחרת, העבירו את הבנות והפצועים למשטרת בית לחם, דוד בן דוד כפצוע קשה נסע איתנו. הבנים נשארו בחברון.

חיילי הלגיון התייחסו אלינו בסך הכול בסדר, אני לא זוכרת מקרים של התעללות, הם לא פגעו בכבודנו כבנות.

דוד בן דוד פחד שמישהו בדרך יזהה אותו כמוכתר של כפר עציון ויהרוג אותו. הוחלט להסוות את זהותו בעזרת תחבושות. הוא נחבש מכף רגל ועד ראש. גם הפנים נחבשו ונותר פתח קטן בלבד לעיניים.

אני זוכרת שכבר היינו על המשאיות ופתאום הגיע ראש עיריית חברון עם הרבה אספסוף והתחיל להתנווכח עם חיילי הלגיון הירדני. הוא לא רצה לאפשר לנו ללכת והסית את ההמון נגדנו. חיילי הלגיון הצליחו לחלץ אותנו בקושי מיד ראש העיר וההמון הזועם.

בבית לחם שיכנו אותנו בבית הסוהר המקומי. הפרידו אותנו מהבנים ודחסו את כל הבנות לחדר אחד. בחוץ השתוללה מלחמה. מבעד לאשנב שלנו יכולנו לראות את חילופי האש בין בית לחם לרמת רחל מהצד של בית לחם.

הנסיעה לאום ג'מאל

לבסוף הועברנו לעבר הירדן למקום שנקרא אום ג'מאל, שם הוקם מחנה מיוחד בכדי לקלוט אותנו, שבויי גוש עציון. הדרך לעבר הירדן הייתה קשה, נסענו בכמה משאיות שבמקור נועדו להובלת משא והוסבו להעברת שבויים. בראש השיירה נסע ראש עיריית חברון, הוא נסע למסור את השלל האנושי כמתנה לעבדאללה מלך ירדן. המשאית שלנו קרטעה כל הדרך ופיגרה אחר שיירת המשאיות. לא קיבלנו אוכל כל אותו היום, כנראה גם הנהגים שלנו היו רעבים. פתאום באמצע הדרך הם עצרו את המשאית והחליטו לעצור

לאכול באיזה פונדק דרכים. הם סיפרו למקומיים את מי הם מובילים במשאית שלהם. אז החלה התגודדות המונית סביב המשאית שלנו. מקומיים רבים ביקשו לראות את השלל האנושי. השומרים שלנו נכנסו ללחץ והחלו להאיץ בנהגים "יאללה אימשי אימשי". בסופו של דבר הנהגים נכנסו למשאית ובקושי רב הצליחו לפלס דרך החוצה. הגענו למחנה בעבר הירדן בערב, הרבה אחרי שכולם הגיעו.

במחנה השבויים בעבר הירדן, הבנים החליטו לא לתת לנו הבנות, לישון לבד. ולכן הוחלט שבכל אוהל של בנות ישנו גם בנים, כדי לשכנע את הירדנים לאפשר לנו לנהוג כך, הוחלט להכריז על כמה זוגות נשואים. כל שבוי "אימץ" לעצמו את אחת הבנות לאישה. הירדנים התרצו, הם היו בסדר מהבחינה הזאת. כך יצא שישנו שינה מעורבת באוהלים, בנים בצד אחד ובנות בצד אחר.

גם השבויים מהקרב על הרובע היהודי היו איתנו וביניהם הרב שאר ישוב כהן, מי שהיה בנו של הרב הנזיר ומשמש כיום כרב הראשי של חיפה.

מחנה השבויים היה באזור מדברי וצחיח, היה חם מאד. בכל בוקר היו לנו חזיונות תעתועים. במחנה השבויים לא היו מקלחות והרחצה שלנו התבצעה בשוקת.

בשבי, בעבר הירדן נודע לנו על הקמת מדינת ישראל. שם גם החלה לחדור טיפין טיפין לתודעה שלנו האמת המרה על כפר עציון.

השחרור

לאחר כשלושה שבועות, בכ"ח אייר תש"ח 6.6.1948, שוחררנו מהשבי. היינו כ-86 נשים וביניהן שבויים משובי גוש עציון, מהרובע היהודי ומנהריים. הועברנו איך שהוא לאזור בית ליד לאחד הכפרים היהודים. בשובנו מהשבי המתינו לנו נציגים של הסוכנות. היו שם נציגים של כל קיבוצי גוש עציון. גם לנו המתין נציג מכפר עציון, חנוך אחימן. חנוך שאל מי מכפר עציון והתאכזב לגלות שאנחנו רק שלוש בנות, פנינה יפה רוזנטל ואני. לשאר הקיבוצים היו יותר ניצולות שחזרו מהשבי, אנחנו היינו רק שלוש. חנוך קיווה לקבל את פניהן של הרבה בנות. הוא האמין שעוד בנות ניצלו בלי ששמן הועבר. זה היה רגע קשה ומביך מאד. אותי חנוך בכלל לא הכיר, והוא שאל את פנינה מי אני. חנוך לא היה בכפר עציון בזמן המלחמה ונראה לי שגם קודם לכן, לכן יצא שבעצם לא נפגשנו ולא יצא לו להכיר אותי.

חנוך לקח אותנו לבית צעירות מזרחי בתל אביב לשם הובאה כל מי שהשתחררה מהשבי בירדן. לבית צעירות מזרחי הגיעו כל מיני אנשים לחבק אותנו ולשמוח איתנו על שחרורנו

מהשבי. פתאום אני מרגישה שמישהו מחבק אותי מאחור, אני מפנה את הראש ורואה מישהו שאני לא מכירה. מסתבר שזה אחד הפצועים הראשונים שטיפלתי בו. בבית צעירות מזרחי שהינו תקופה קצרה. משוחררות השבי שהיה להן בית חזרו לביתן. לנו לא היה בית, שהינו תקופת מה באיזה מלון בתל אביב ואח"כ הצטרפנו לנשות כפר עציון ומעט הגברים שנותרו בחיים.

גבעת עליה

ניסינו למצוא דרך להקים את הבית מחדש. חיפשנו מקום שיתאים לנו ומצאנו את גבעת עליה ביפו בסמוך לבת ים. הנשים והילדים הוצאו מירושלים הנצורה והמופגזת והועברו בינתיים לבית ספר נצח ישראל בפתח תקווה. הבנות הרווקות, או אלה שלא היו מטופלות בילדים יצאו בכל בוקר מפתח תקווה ליפו לנקות את הבתים שהועמדו לרשותנו. אלה היו בתים של קצינים בריטיים שעזבו את הארץ לאחר תום המנדט. הינו חייבים לסיים את המעבר לגבעת עליה לפני תחילת שנת הלימודים, כי שכנו בבית ספר שהיו צריכים ללמוד בו. עבדנו קשה מאד והצלחנו לעמוד בזמנים. עברנו לגבעת עליה בסתיו 1948.

בגבעת עליה קיבלנו מעט עזרה מהמוסדות והתחלנו לארגן את החיים שלנו ולנהל חיי קיבוץ, עם סידור עבודה ותורנויות. ייחדנו מבנה למטבח וחדר אוכל, בושלו ארוחות משותפות. אכלנו בחדר האוכל המשותף. הקמנו בתי ילדים. נולדו תינוקות חדשים. חיה בת דודתי שהתאלמנה מבעלה ישעיהו ארליך ילדה את בתה אסתר'קה. חיה בת דודתי ובתה אסתר'קה, פנינה ואני חלקנו חדר משותף בגבעת עליה.

פנינה חיה ואני עם התינוקת אסתר'קה באכזב'ה

עיקר העיסוק שלי בגבעת עלייה היה במטבח המשותף, בלילות עבדתי כשומרת לילה בבתי הילדים.

פנינה ואני (אמא) עם התינוקות באגדת עלייה

בגבעת עלייה היו לנו שיעורים בעברית. היה מורה שהגיע ולימד את כולנו עברית. למרות שהייתי יחסית ליתר חברות כפר עציון חדשה בארץ, העברית שלי הייתה טובה מאד. קיבלתי ציונים טובים במבחנים והמורה בחר להקריא את החיבורים שלי לפני כל הלומדים, כחיבורים לדוגמא.

עד כמה שזכור לי, יעקב עדיין שהה באותו זמן בבית חולים אבל הגיע מידי פעם לבקר אותנו. הוא התאלמן מאשתו, לה נישא מספר חודשים קודם. אז לא היה בינינו שום קשר, התייחסתי אליו כמו אל יתר חברי כפר עציון. אף אחד מאיתנו לא חשב על נישואין.

יעקב הצטרף אלינו ברגע שהוא הצליח לעמוד על רגליו. כעבור זמן קצר הוא נפל וחזר לבית החולים.

כשיעקב חזר מבית החולים בפעם השנייה הוא קיבל חדרון קטן בעליית הגג, גם חנוך קיבל חדרון דומה.

כעבור תשעה חודשים. חזרו מעט הבחורים שנותרו מכפר עציון מהשבי בעבר הירדן.

דוד בן דוד נסע עם הרב גורן באישור הלגיון ללקט את עצמות חברינו שנטבחו בכפר עציון. לאחר עבודה קשה שערכה מספר שבועות הובאו קדושי כפר עציון למנוחת עולמים בהר הרצל בירושלים. ההלוויה הייתה ענקית נראה היה שכל תושבי ירושלים ועוד רבים באו לחלוק כבוד אחרון לקדושי כפר עציון.

מסע הלוויה במרכז ירושלים

אז החלו לבטים קשים מה לעשות בהמשך, היכן לגור? האם להמשיך כקיבוץ? האם להמשיך בכלל יחד או להתפזר לקיבוצים או ישובים מבוססים? האם יש בכלל סיכוי להקים קיבוץ או ישוב שרוב תושביו הם אלמנות ויתומים? האם אפשר בכלל אחרי הטראומה הקשה שעברנו להקים מחדש את הבית? אלה שאלות שדנו בהם באריכות ובכובד ראש. נערכו אסיפות ודיונים לבסוף הוחלט בהצבעה להמשיך יחד. הוטל על מעט הגברים שנותרו לחפש מקום המתאים להקמה מחדש של הקיבוץ שלנו. חיפשנו מקום שיזכיר לנו ככל הניתן את כפר עציון. בתחילה הוצע לנו להתיישב בגליל ואז מישוהו גילה את המקום הזה בכרמל שהיה יחסית קרוב למרכז הארץ, לבסוף לאחר התלבטות קצרה, הוחלט להתיישב בכרמל. ניר עציון התחילה במה שהיום זה צפון עין הוד. כאן בכרמל מצאנו נוף נהדר שאין בשום מקום בארץ.

הבית השלישי

לקראת סוף שהותנו בגבעת עליה, נישא זוג ראשון מניצולי כפר עציון, פנינה חברתי הטובה אליה הייתי קשורה בלב ובנפש, נישאה לבן דודתי נחום. שניהם איבדו אחים בכפר עציון. נחום איבד את אחיו יהודה ואחותו רחל ופנינה איבדה את אחיה דוד שהיה החבר של רחל בת דודתי, האחות של נחום.

בגבעת עליה שהינו עד להקמת ניר עציון. המחשבה שעמדה אחרי הקמת ניר עציון הייתה ליצור מקום שאליו תוכלנה להגיע אלמנות כפר עציון וילדיהם. מקום בו יתאפשר להן לגור ולקבל את מלוא התמיכה. לבסוף האלמנות כמעט ולא הגיעו לכאן, חלקן עברו לקיבוץ יבנה שהיה קיבוץ מבוסס וחלקן נישאו ועברו להתגורר במקומות שונים. במחשבה שנייה זה כנראה לא היה רעיון כל כך טוב לבסס ישוב חדש על אלמנות ויתומים ואנשים שאיבדו את משפחתם וחבריהם. נראה לי שההיפרדות הייתה דבר חיובי, היא היטיבה עם האלמנות והיתומים וגם עם שאר החברים.

נוסף לחברי כפר עציון הצטרפו חברי גרעינים נוספים להקמת ניר עציון. חברי קבוצת מכורה, חברי קבוצת אחדות, הגרעין הצרפתי שהגיע אלינו משדה אליהו ועוד.

ניר לעציון

לאחר מעט לבטים החלטתי להצטרף לניר עציון, למעשה אני לא בטוחה שהייתה לי לגמרי בחירה, בעצם לא היה לי כל כך לאן ללכת. אמנם, יכולתי לבחור ללכת לקיבוץ מבוסס כמו יבנה שהיה מקבל אותי בזרועות פתוחות, אך הייתי חדורה באידיאלים ורציתי לעשות משהו. הקמת קיבוץ חדש שיהיה ניר וזכר לכפר עציון נראה לי משימה ראויה. חוץ מזה, כנראה שהיה מישהו מלמעלה שכיוון את יעקב ואותי לכאן, דאג שניפגש וניתחתן. יעקב היה אלמן, הוא היה נשוי מספר חודשים ואיבד את אשתו חיה, בקרב האחרון בכפר עציון. החיבור בינינו לא היה מובן מאליו. יעקב היה שבור ואני הרגשתי צורך לסייע לו לצאת מהמשבר. בהתחלה התייחסתי אליו כמו אל יתר חברי כפר עציון, אח"כ נעשינו ידידים, אח"כ חברים ולבסוף החלטנו להתחתן.

כאמור, ניר עציון שכנה בתחילה בצפון עין הוד. הקמנו שם מחנה אוהלים והיה מבנה אחד מאבן ששימש כחדר אוכל. לול התרנגולות היה בעין הוד. היה עוד מבנה אבן ששימש כחדר תינוקות. ידענו מראש שהמחנה בעין הוד הוא מחנה זמני ושנחנו עתידים לעבור "לפלטה". במחנה האוהלים הזמני בעין הוד ניהלנו חיי קיבוץ לכל דבר ואפילו קלטנו משפחות חדשות

שזכו לבית מפואר, אוהל עם ארבע כיווני אוויר. אגב, פנינה ונחום החליטו בהתחלה לא להצטרף לניר עציון הם הגיעו רק בשלב מאוחר יותר.

לראשונה בחיי זכיתי לחדר פרטי משלי, או יותר נכון אוהל פרטי משלי. כשהגענו לניר עציון ועברנו להתגורר בצריפים, חלקתי חדר בצריף עם עוד שתי בנות. כשעלינו למעלה למה שכונה אז הפלטה, ישוב הקבע, היכן שניר עציון שוכנת היום, המחסן היה כבר בנוי כמעט לחלוטין, והחלו לבנות את הצריפים. הקימו גם כמה מבני אבן בזריזות.

נשלחתי לקורס בישול, והתחלתי לעבוד כאחראית מטבח. היה קשה מאד לבשל באותה תקופה כי היה צנע ואי אפשר היה לקבל כל מה שרוצים. עוף קיבלו רק ילדים או קשישים. העוף הגיע בצורה גולמית והינו צריכות למרוט את הנוצות. האוכל שלנו היה מאד חד גוני ובכדי לגוון מעט את התפריט הכנתי פעם עוגת תרד.

אגב, עובדות המטבח היו "חולות נקיון" הם שמו הרבה סבון בכלי המטבח, אני לא אשכח איך פעם לקחתי מכסה של סיר, לא שמתי לב שהיו עליו שאריות סבון, הסבון נזל לסיר, משום מה למרק היה באותו יום טעם של סבון.

קול חתן וקול כלה

יעקב ואני הינו חברים די הרבה זמן, היה קשה ליעקב להותיר מאחור את הצלקות שהותירה בו המלחמה, יעקב היה זקוק לזמן בכדי לעכל את מותה של אשתו. זה לא היה פשוט. כשיעקב ואני החלטנו להתחתן לא הייתי צריכה להיוועץ עם אף אחד, הורים לא היו לי ולא הרגשתי צורך להתייעץ עם בני הדודים שלי שהיו עסוקים בשלהם.

יעקב

בתקופה שיעקב ואני נישאנו, נישאו זוגות רבים גם מהגרעינים החדשים שהצטרפו אלינו. וילי ואווי, רחל וזאב. הרב עזריאלי, מזכרון יעקב רשם אותנו לנישואין, הוא גם ערך את החופה. עד כמה שזכור לי חנוך אחימן ופינחס ורדי, היו עדי הקידושין. חנוך היה מניצולי כפר עציון, פנחס היה מקבוצת אחדות. החתונות היו צנועות מאד. את החופה ערכו על הדשא וסעודת החתונה נערכה בחדר האוכל שהיה סמוך למה שהיה פעם האסם היכן

שממוקמת היום הגלריה לאומנות מתכת של הבחור מעין הוד. החתונה שלנו נערכה בקיץ כשחדר האוכל היה בחוץ. שולחנות סעודת החתונה שלנו היו עמודים שעליהם הונחו קרשים. מפות הונחו על השולחן רק בשבת, החתונה שלנו נערכה ביום שישי כך שבסעודת החתונה שלנו שנערכה בליל שבת היו מפות שהונחו על השולחנות.

שמלת חתונה לא רציתי, לבשתי חצאית כחולה וחולצה לבנה. לא נשלחו הזמנות כי לא היו לנו קרובים ולא היה למי לשלוח את ההזמנות. לחתונה הגיעו אנשי ניר עציון ומעט חברים. צבי אחי, שהיה ימאי לא הגיע לחתונה. היה חשוב לי שתהיה חתונה צנועה, לא רציתי חתונה מפוארת. זאת הייתה חתונה צנועה מאד, כאובה מאד, אך יחד עם זאת מלאת תקווה. מההתחלה היו לנו קשר עמוק וזוגיות טובה שאני מאחלת לכל אחד. היו לנו שאיפות דומות ואידיאלים כמעט זהים. אני חשה שזאת הייתה ממש מתנת שמייים.

החתונה נערכה ביום שישי, מחוץ לניר עציון הגיעו ההורים של נחמה אופיר, יעקב- ישראל וציפורה ביליג, יעקב- ישראל היה חבר קרוב של יעקב. הם הגיעו לחתונה שלנו ונשארו בניר עציון לשבת. רחל רייסמן שעבדה במטבח הכינה לנו לכבוד נישואינו מעדנים של ממש, עוף בתנור ומרק עוף שנאכלו בליל שבת. באותו זמן הייתי אחראית מטבח וחברותי לעבודה החליטו לפנק אותי באוכל טוב שהובא לחדר שלנו. האורחים שהוזמנו לחתונה וחברי ניר עציון הסתפקו באוכל פשוט יותר.

יעקב ואני

יצאנו לירח דבש בירושלים והגענו לחתונה של חנוך ויהודית שהייתה צנועה אפילו יותר מזו שלנו. החתונה נערכה בדירת חדר קטנה מאד. היינו המוזמנים היחידים.

בניר עציון החלו הדיונים אם להפסיק להיות קיבוץ ולהפוך למשק שיתופי. אהבתי את חיי הקיבוץ אבל ראיתי שאין ברירה, ניר עציון לא יוכל להמשיך להתקיים כקיבוץ. בהצבעה הצבעתי בעד הפיכת ניר עציון למשק שיתופי, יעקב היה בין הבודדים שהצביע נגד. אגב, עד היום כששואלים אותי מה זה משק שיתופי אני אומרת, זה קיבוץ מתוקן או קיבוץ מקולקל איך שאתם רוצים.

כשנישאנו קיבלנו חדר במבנה אבן, ליד הדשא מול הגנים (במבנה שפעם הייתה הפיזיותרפיה) חלקנו את המבנה מצד אחד עם יהושע ויהודית רייך בצד השני גרו יונה ופינחס מוטוט. השירותים היו משותפים. מידי כמה חודשים עברנו דירה בהתאם לצרכים של המשק.

חיים חדשים

בתנו הבכורה נולדה ביום מאד סמלי ומיוחד עבורנו, היא נולדה ביום נפילת כפר עציון, ד' אייר. כעתה כן אז נהגנו לנסוע לאזכרות לחללי כפר עציון בהר הרצל, באותה שנה לא נסעתי להר הרצל, עד כמה שזכור לי זאת הייתה הפעם היחידה בכל השנים שלא נסעתי. ביום שישי יעקב הסיע אותי לבית היולדות "אימהות" בשכונת הדר בחיפה. יעקב היה בין הראשונים בניר עציון שהיה לו רישיון נהיגה. לרישיון הנהיגה הוא "זכה" בשל היותו פצוע מלחמה. הנסיעה התבצעה במשאית, כי בניר עציון לא היו אז רכבי נוסעים. יעקב נשאר איתי בבית היולדות כל השבת אבל במוצאי שבת הוא החליט שהלידה לא מתקדמת והוא חוזר לניר עציון. ניסיתי לשכנע אותו להישאר אך הוא היה נחוש בדעתו לחזור לניר עציון. הלידה התרחשה כשיעקב היה בדרך לניר עציון, אני התקשרתי לניר עציון בכדי להודיע על הלידה, כך שבניר עציון שמעו על הלידה עוד לפני יעקב. יעקב הלך לישון וחזר לראות את התינוקת רק למחרת בבוקר לפני הנסיעה לירושלים. היא הייתה תינוקת יפיפייה ומדהימה מכל הבחינות. החלטנו לקרוא לה נירה כסמל להתחדשות וזכירת העבר.

נ'רה

זה היה לילה היסטורי גם מבחינות אחרות. בלילה שנירה נולדה, ניר עציון חדלה להיות קיבוץ והפכה למשק שיתופי. באותו לילה חילקו את המצרכים שהיו במטבח המשותף לחברים. כל חבר קיבל חצי ק"ג אורז חצי ק"ג קמח, אטריות וכו'. למחרת, כל אחד היה אדון לעצמו במשק השיתופי. כשחזרתי מבית החולים רציתי לבשל לי את הארוחה הראשונה. כאחראית מטבח ידעתי מה זה לבשל אוכל בסירים גדולים לא ידעתי איך מבשלים מנה אחת. בישלתי לעצמי אטריות בכמות שהייתה אמורה להספיק ללמעלה משבוע. הבעיה היותר קשה הייתה שהכנסתי יותר מידי מלח. רציתי לשטוף את האטריות מהמלח ואז גיליתי להפתעתי שאין מים. באותו יום לא אכלתי ארוחת צהרים.

רבקה בתנו השנייה נולדה כשנתיים לאחר נירה.

רבקה

חמש שנים אחר כך נולדה מיכלי.

מיכלי

השתדלנו שהבנות לא תרגשנה שהן גדלות בצל השואה או בצל מה שאירע לנו בכפר עציון. עשינו הכול כדי לתת להם חיים רגילים שאינם בצל של שום אסון. אני חושבת שדי הצלחנו בכך. היה לנו חשוב לגדל את בנותינו עם זיקה עמוקה מאד לארץ ישראל וגם בכך הצלחנו.

כשנולדו הבנות הן התגוררו בחדר משותף למרות שניר עציון כבר לא הייתה קיבוץ אז בקיץ פנינו את הבתים לטובת האורחים של בית מרגוע ועברנו להתגורר למעלה, היכן שהיום מבנה הקומות של חדרי הגן במלון. משפחת רייך גרה בשכנותינו גם שם.

אט אט החלו לבנות בתי קבע לחברים ואנחנו עברנו להתגורר בבית שאני גרה בו עכשיו.

בניר עציון קשרנו קשרי חברות אמיצים עם כמה משפחות. חלקן היו משפחות של ניצולי כפר עציון כמו חנוך ויהודית אחימן, דוד ועדינה בן דוד, חברתי הטובה פנינה שנשאה לבן דודתי נחום, בן דודתי יצחק שנישא ליונה, אחות של דוד בן דוד. היו לנו קשרי חברות עמוקים עם משפחות מגרעינים נוספים. יהודית ויהושע רייך, פינחס וציפי ורדי, רחל וזאב ריסמן, דבורה ווילי כהן ועוד.

הרגשנו מחויבות גדולה למשק. השקענו את כל כולנו. לא בחלנו בשום עבודה, גם אם היא דרשה מאיתנו השקעה רבה. יעקב עבד שנים רבות בבית מרגוע, הוא היה אחראי לפכים הקטנים שקבעו את רווחתם של המבריאים והעובדים, זו הייתה עבודה שהצריכה סבלנות רבה ולעיתים גיוס של כל המשפחה. גם אני עבדתי תקופות ארוכות בבית מרגוע בתפקידים רבים ומגוונים, בין היתר עבדתי כמבשלת בבית מרגוע וכמובן עבדתי היכן שהיה צריך. הייתי מטפלת בגני הילדים, בשלב מאוחר יותר הייתי אחראית על חדר האוכל של הנוער מארה"ב שהגיע לבית מרגוע וגם שימשתי כמוכרת בחנות המזכרות.

כיהנתי בועדות רבות. יעקב שימש במשך תקופות ארוכות כגזבר של ניר עציון, תפקידו היה לדאוג למקורות מחייה שיאפשרו לחברים לחיות בכבוד. הוא גם שימש כחשב השכר של ניר עציון במשך שנים רבות וכן כיהן במשך שנים כחבר מזכירות.

אני מוכרת מזכרות

בחלומותי הפרועים ביותר לא חשבתי שאי פעם אהיה מוכרת בחנות. נו טוב, אין להגזים ולקרוא "חנות" לפינה של שלושת המטרים המרובעים מלאי האצטבות...

כשירם פנה אלי והציע לי לקחת על עצמי את מכירת המזכרות, לא העליתי שום נימוק משכנע, למה שלא לקבל את ההצעה. מה אספר לו שאמנם סבי ז"ל מצד אמי, סחר בדג מלוח אך אבי ז"ל הצליח לגמור את חנות המכולת שקבל בנדוניה עוד לפני שאני גדלתי ויכולתי לזכור את החנות, אע"פ שהייתי הבת הבכורה? יתכן שבכל זאת יש בי חוש מסחרי, איך זאת אדע אם לא אנסה?

ובכן שבועיים לפני פסח אני משבצת את נקיון "החנות" בנקיון הכללי של הבית. טוב, החנות מוכנה לקבלת לקוחות, ואיך הסחורה? לא רציתי להתחיל בגדולות ולכן בעזרת חנה ל. סידרתי את מעט הסחורה שהחברות השאירו בטובן. ניגשתי לאחד הספקים, שמאוד לא היה מרוצה ממני ומן הכמות שקניתי אצלו. ספק אחר צלצל אלי ושאל מה קרה שבכלל לא הגעתי אליו. הסברתי לו שאני חדשה ואני עדיין צריכה ללמוד את העסק.

בפסח על מאות האורחים עשיתי 300 ש"ח בערך. חשבתי בליבי - טוב שאיני צריכה להתפרנס מזה... אחרי החג, הבטיחו לי, תבאנה הנשים הן קונות הרבה, תכיני סחורה. נסעתי שוב לספק. הוא התחיל להפציע אותי בעצות וסחורה. ומה שנכון נכון, הנשים "הברוכות" קנו וקנו. מצאתי עצמי מייצעת על כדאיות ואי כדאיות. מי ששמע אותי ודאי מיד הכיר שלפניו לא סוחרת ממולחת כי אם חובבת.

לאט לאט התחלתי להכנס לעניין. למזלי הגיעו הספקים עד אלי והציעו את מרכולתם ומכל אחד רכשתי מעט. בקיץ היתה לי גם שותפה נחמדה, בתיה אלבין, והיה ממש כיף לעבוד.

ומה קורה היום? רכשתי מעט נסיון וקצת בטחון. נשארה לי מעט סחורה שבמוקדם או במאוחר גם היא תעלם מן המדפים, החברות לא תאכזבנה. אינני סוחרת, לא אהיה וגם לא רוצה להיות, אך מצאתי את עצמי אוהבת את העבודה, בעיקר את יחסי הצבור הכרוכים בה.

החנות פתוחה כל מוצאי שבת.
אין הנחות!

שרה ש.

דברים שכתבתי לצלון אודות חנות המזכרות

אני מוכרת בחנות המזכרות

ושבו בנים לגבולם

19 שנים חלפו מאז נפילת כפר עציון ומותם של חברינו הטובים. שנים בהם ליקקנו את פצעינו וניסינו להשקיע את כל מרצנו בבניית הישוב החדש שלנו בכרמל, ניר עציון. אך הזיכרונות לא הרפו, אחרי האזכרות לחללי כפר הלכנו לנקודה, לא רחוק מירושלים וצפינו מרחוק לנקודה בה ניתן היה לראות את האלון הבודד. הזיכרונות והגעגועים לכפר עציון לא הירפו, לא הינו צריכים להנחיל לילדים שלנו את מורשת כפר עציון, זה משהו שהם ספגו לבד.

ואז פרצה מלחמת ששת הימים.

שהינו במקלט של מפעל ההנצחה כששמענו ברדיו על שחרור כפר עציון. ההתרגשות הייתה עצומה. כל ניצולי כפר עציון וילדיהם ששהו אז בניר עציון התכנסו בבית של דוד ועדינה בן דוד וחגגו את בשורת השחרור. אלה היו רגעים מרגשים מאד.

מיד כשהיה ניתן, ארגנו נסיעה לכפר עציון. השיבה לכפר עציון ריגשה ומרגשת את כולנו עד עצם היום הזה.

שרד'י כפר עציון חברי ניר עציון בכפר עציון האתחדשת

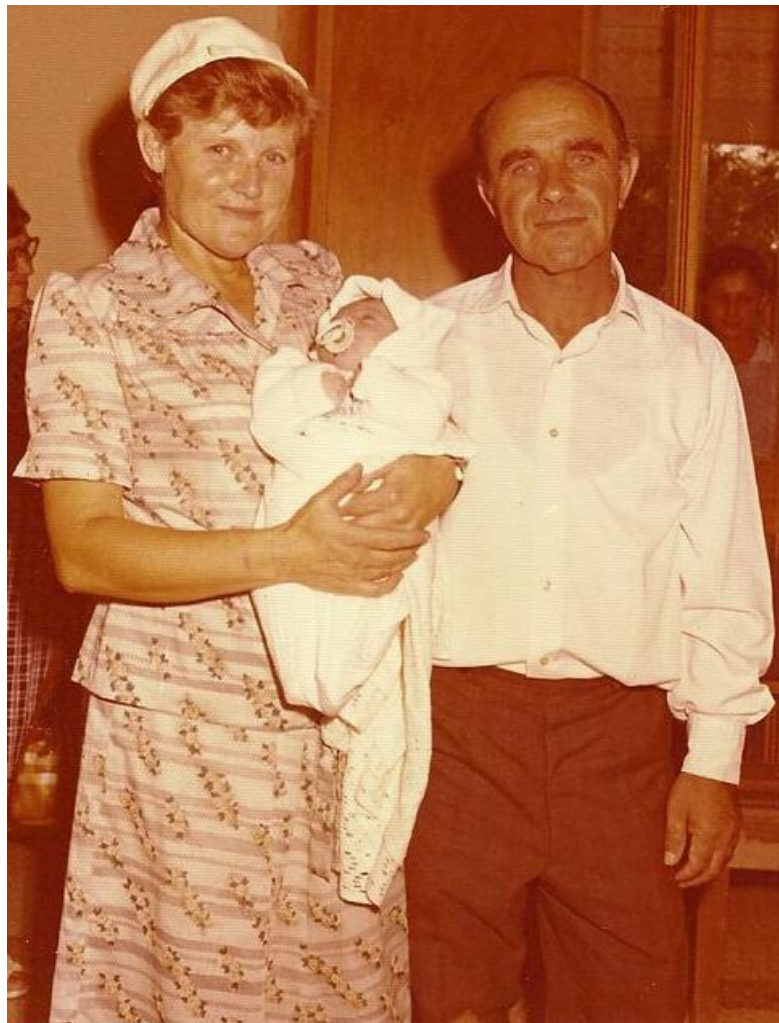
נחלה ונחת

במהלך כל השנים שעברנו היו רגעים קשים והיו רגעים שמחים, לא היו לנו הרבה רגעי מנוחה, אך כאן בניר עציון סוף סוף לאחר כל התלאות שעברנו זכינו לנחת. בנותינו בגרו ונשאו וזכינו לנכדים ולנינים.

בתנו הבכורה נירה נישאה לבן ניר עציון יגאל רון, נירה ויגאל בנו את ביתם בניר עציון.

נירה עובדת כמנהלת חשבונות במפעל הארוחות של ניר עציון, וכן אחראית על הארכיון של ניר עציון ושוקדת על הוצאת העלון של ניר עציון. יגאל מרכז את נושא הבניה בניר עציון וכן עוסק בשיאצו ובהדרכת קבוצות. לנירה ויגאל ארבעה בנים. זיו נועם איל ומתן.

יצקא ואני חובק'ס נכד ראשון, זיו

זיו בכור הנכדים שלנו, נשוי לשרון, עובד כאנימטור. שרון לומדת טיפול באמנות. גרים במושב עולש.

נועם, הבן השני של יגאל ונירה, נשוי לרוית. נועם מסיים דוקטורט בפילוסופיה, רוית עובדת ככלכלנית בחברת אמדוקס.

נועם ורוית גרים בניר עציון ומגדלים כאן דור רביעי, בן ובת תום ויולי.

איל נשוי לאיוה בן סירא. איוה ואיל מתגוררים בניר עציון. איל עובד בגד"ש של ניר עציון, איוה עובדת כמדריכת כושר בסטודיו C.

מתן גר בניר עציון ולומד באוניברסיטת חיפה.

רבקה בתנו השנייה נשואה לבן ניר עציון אילן דובדבן.

חתונת רבקה ואילן

רבקה ואילן גרים במצפה הושעיה שבגליל התחתון. רבקה עורכת דין ועובדת במנהל מקרקעי ישראל בנצרת. אילן היה שנים רבות בצבא ושימש בין היתר כמפקד יחידת ילת"ם בחיל הים. הוא רכש השכלה כמהנדס וכיום הוא עובד כעצמאי בהכנסת מכשירים רפואיים לבתי חולים ברחבי העולם. לרבקה ואילן ארבעה ילדים ניצן, אבנר, יערה ותמר.

ניצן רופאה, נשואה לאדם סטריאר רופא אף הוא. שניהם מתמחים בבית החולים רמב"ם. ניצן ברפואת עיניים, אדם בכירורגיה. לניצן ואדם שני ילדים, עילי ועיינה.

אבנר סיים לימודי המזרח וסינית ונמצא כרגע בסין.

יערה סיימה לימודי עיצוב במכללה בחולון. היא עובדת בסטודיו שפתחה ביחד עם שותף.

תמר סיימה את שירותה הצבאי וטיילה בחו"ל.

מיכל (י) בתנו השלישית, נשואה לאיתן ליברמן בן כפר דרום.

יעקב ואני בחתונת מיכלי

מיכל ואיתן גרים בצור יגאל. מיכל מורה לאומנות. לאיתן, מפעל ליצור מעקות ברזל מעוצבים. לאיתן ומיכל ארבעה ילדים. שיר, שחר, דן ויובל.

שיר נשואה לדרור שיפמן. שיר מטפלת ברכיבה, דרור סיים לימודי אנימציה.

שחר נשוי לאיילת. שחר לומד ברחובות. לשחר ואילת יש בת: שקד.

דן, עובד במפעל עם אביו. יובל התגייס לא מזמן לצבא.

אני זוכה להרבה רגעי שמחה ונחת מהנכדים והנינים.

יצקב ואני בחתונת נועם ורית

עם הנכדים, בחתונת איוה ואיוף.

בחתונת שיר ודניאל

חתונת שחר ואילנה

חובק'ס נ'ין ראשון תומ

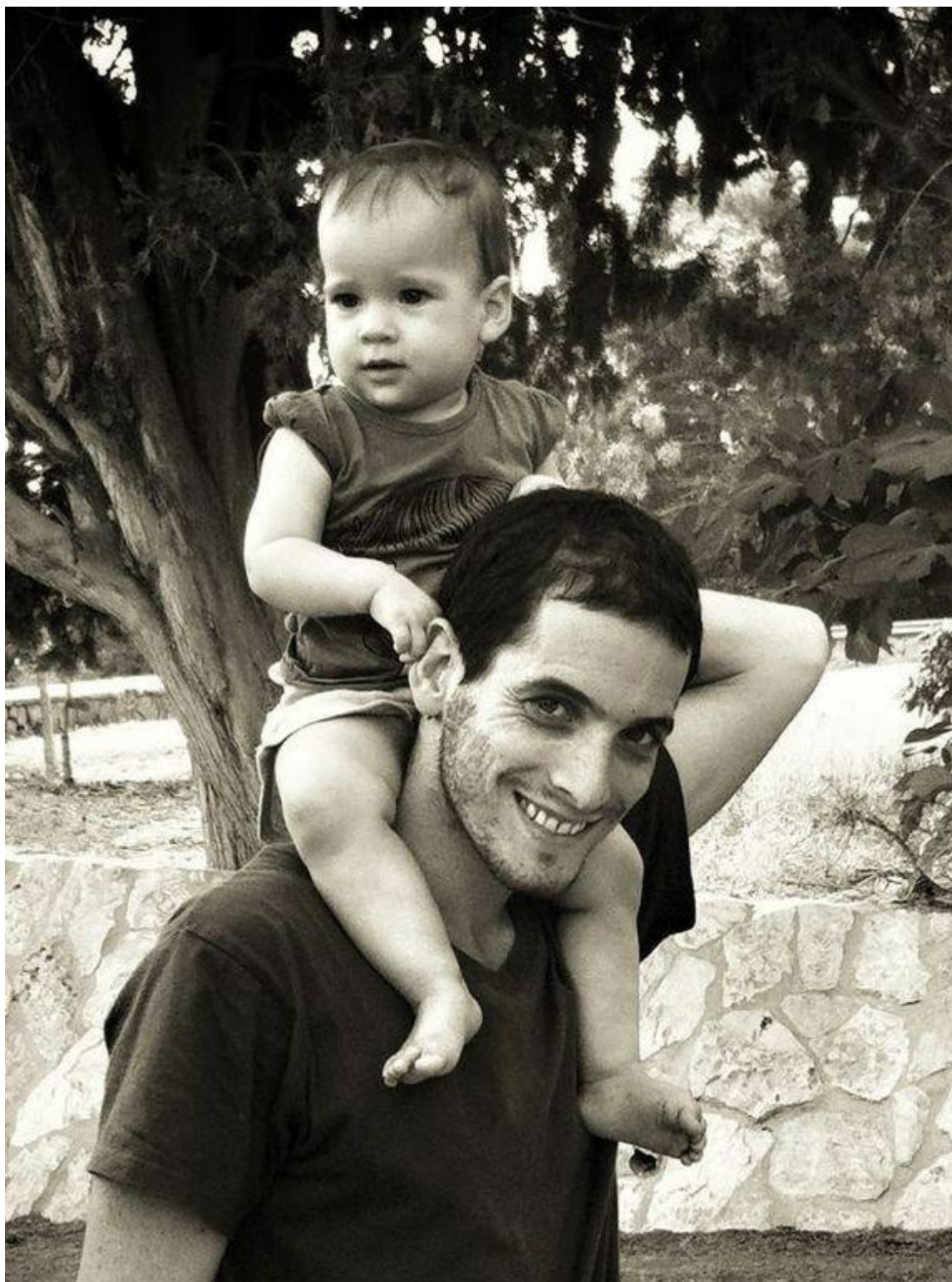
עם הנ'ין אילי

עם הנ"ה יואי

עם הנ"ה ציינה

הנכד שחר עם הנ'נה שקד

אני חיה בניר עציון מאז הקמתה, למעלה מ-62 שנים. חוויתי כאן הרבה רגעי שמחה ונחת וגם אם היו מעט רגעי עצב אני חשה שביליתי כאן שנים יפות. כמי שהשקיעה 62 שנים מחייה בהקמת ניר עציון ובדאגה לפיתוח והשגשוג שלה אני מביטה על מה שהקמנו כאן, מפעל החיים שלנו, בשמחה ובסיפוק. הקמנו משק לתפארת. הפכנו את ניר עציון לפנינת חמד, מקום שטוב לחיות בו.

אני נושאת דברים ביום הצמחאות יובל למדינת ישראל

אני נושאת דברים בשחזור טקס הצליה לקרקע יובל לניר עציון

ברכת המשק ליום העצמאות - שרה שיפמן

הגענו בע"ה ליובל שנת החמישים למדינת ישראל. אם רוצה אני לספר בקיצור חוויות מאותן 50 שנים שחווינו אני וחלק מחברינו כאן, עלי לחזור לאותו יום ששי ה' באייר תש"ח, 14 למאי 1948.

באותו יום עמדנו חברי משואות יצחק והפצועים, ביניהם כמה מחברי כפר עציון, נחום, דוד, פנינה ואני ועוד שתי חברות מכפר עציון. עמדנו בחצר וחיכינו לצלב האדום שיבוא עם הלגיון הירדני לקחת אותנו בשבי. לא היה לנו מושג שבדיוק באותן השעות דוד בן גוריון מכריז הכרזה חגיגית על קום מדינת ישראל. אנו היינו מנותקים ומחשבותינו נתונות לחברינו שבכפר עציון ומתנדנדות בין יאוש לתקווה.

סוף סוף מגיעות המשאיות. הגברים מפונים לעבר חברון והבנות עם הפצועים, לפי ההסכם, לירושלים להשתחרר. אך לא כך קרה, גם המכוניות שלנו פונות לעבר חברון. במשך כ-4 שבועות טלטלו אותנו בין חברון לבית לחם ואז העבירו את כל השבויים לעבר הירדן. הבנות בכל זאת משתחררות אך הגברים כולל הפצועים עם הרופא ד"ר ווינצברג המסור נשארים כ-9 חדשים בשבי.

אחרי ששבוינו, אנשי כפר עציון ששרדו, משתחררים מתחילים לדבר על הקמת הקבוצה מחדש. חוברים אלינו קבוצה צעירה של עולים חדשים שיושבים בינתיים בבארות יצחק הנטושה. מתחילים לסייר בארץ על מנת למצוא מקום וכמובן, המגמה היא למצוא מקום שיזכיר במשהו את כפר עציון. הבחירה היא הכרמל היפהפה עם המבט אל הים.

אנו מתיישבים על גבעה ממול עין הוד, באוהלים כששני המבנים היחידים הבנויים הם מטבח, ח"א ובית כנסת ביחד, והמבנה השני שימש כבית תינוקות לתינוקות הראשונים הנוולדים.

מתחילים "כאילו" לפתח את המשק. מי מכיר וזוכר את האפרוחים שגדלנו באחת החורבות שבעין הוד? את עצירת השמן בבית הבד העתיק? הסברס והחרובים שאטפנו בארגזים ושלחנו לתנובה? את הצנע ואת הפילה הנצחית? ואת הטיוולים בסביבה ובעיקר את הטיוולים אל "הפלטה" עליה בנוי כעת ניר עציון.

אחרי שבנינו את את הצריפים הראשונים למעלה לא הוקל לנו. להיפך, החלו עזיבות ונשארו מעטים מאד. כמעט והתפרקנו. המפנה חל כשהפכנו למשק שיתופי התחלנו לקלוט חברים מקבוצים ומושבים, גם מהערים הגיעו חברים שרצו איכות חיים שאפשר היה להגיע אליה בעמל וברצון.

ואכן, ב"ה הגענו. היום ניר עציון פורח, המצב הכלכלי משביע רצון ועם כל הטענות אנחנו בכל זאת חברה איכותית. קלטנו בנים ובנות, נכון לצערנו לא את כולם, נולדו נכדים ונכדות. הבנים, הדור השני, מרכזים את רוב הענפים במשק. עשינו לא מעט במשך השנים ששנותיו כמעט חופפות את שנות המדינה. אולי יכולנו לעשות יותר אבל כנראה עשינו כמיטב יכולתנו.

עכשיו, לשנת ה-50 למדינה, מה נאחל לה ולנו? בראש וראשונה שנגיע

לשלום הנכסף ושנזכה לראותה מתפתחת לא פחות מאשר ב-50 השנים הראשונות. ומה נאחל למשק שלנו ולחברנו - שנמשיך לשגשג שנהיה בריאים בע"ה, שנראה נחת מילדינו ונכדינו ושגם ילדינו ירוו נחת מאיתנו ההורים.

חג שמח !

אני במטבח ביתי

אני נהנית מקריאה

אני בעינת ביתי

הכנסת ספר תורה שנכתה לצילוי נשאת בני משפחתנו

יצקה אני והבנות